

Térgazdaságtani modul - Esettanulmányok

Térgazdaságtani modul – Esettanulmányok

Szerzők:

Bali Lóránt (I-II-III-IV. esettanulmányok)
Hegedüsné Baranyai Nóra (V- VI. esettanulmány)
Pannon Egyetem Georgikon Kar

Lektorok:

Hegedüsné Baranyai Nóra (I-II-III-IV. esettanulmányok)
Lukács Gábor (V. esettanulmány)
Brazsil József (VI. esettanulmány)
Pannon Egyetem Georgikon Kar

Pannon Egyetem
Georgikon Kar

Pannon Egyetem

Pannon Egyetem Georgikon Kar, Keszthely, 2018
© Bali Lóránt – Hegedüsné Baranyai Nóra, 2018

Kézirat lezárva: 2018. március 31.

ISBN 978-963-9639-95-9

PANNON EGYETEM GEORGIKON KAR

A kiadvány EFOP-3.4.3-16-2016- 00009 A felsőfokú oktatás minőségének és hozzáférhetőségének együttes javítása a Pannon Egyetemen projekt keretében készült

Tartalomjegyzék

I.	Egy kistelepülés fejlődési lehetőségeinek sajátosságai egy megyeszékhely árnyékában.....	5
II.	„Határfalva” társadalmi-gazdasági sajátosságainak alakulása a vidéki térben.....	12
III.	A településközi hálózatosodás mintapéldája egy városhiányos térségben	17
IV.	A foglalkoztatottság helyzetének változásából adódó ágazati kölcsönhatások a vidéki térben.....	22
V.	Az agrártársadalom utánpótlásának biztosítása a mezőgazdasági támogatások tükrében	27
VI.	A vidéki gazdálkodók szerepe és kihívásai az információs társadalomban, különös tekintettel a vidékfejlesztési támogatásokban rejlő fejlesztési lehetőségekre	40

I. EGY KISTELEPÜLÉS FEJLŐDÉSI LEHETŐSÉGEINEK SAJÁTOSÁGAI EGY MEGYESZÉKHELY ÁRNYÉKÁBAN

Dr. Bali Lóránt

„Seholnincsország” egyik kistelepülésének, „Kisjancsi” községnek a polgármestere felismerve azt, hogy a település fejlődéséhez elengedhetetlen, ha területfejlesztéssel foglalkozó szakembereket hív meg a településre abból a célból, hogy a múltbéli folyamatokat feltérképezve a jövőre vonatkozóan perspektívát állítsanak fel közösen.

A szakember találkozon az önkormányzat Területfejlesztési Főosztályának vezetője Tapasztalt Béla előadást tartott, amelyben mutatószámok segítségével ismertette a község gazdasági-, társadalmi fejlődését a 2000-es évektől napjainkig:

„Kisjancsi Seholnincsország dél-nyugati csücskében, Laza megyében található, a Laza-Sav megyei határ közelében. Területe 6,34 km², jogállása község. A legközelebb fekvő autópálya több mint 50 km-re van tőle. A település a megyeszékhelytől 10 km-re található.

1. táblázat: **Kisjancsi településre vonatkozó adatok 2000 és 2015 között**

Időszak	Népesség, fő	Élveszületések száma (fő)	Halálozások száma (fő)	Belföldi állandó odavándorlások száma (eset)	Belföldi állandó elvándorlások száma (eset)	Épített új lakások száma (db)	Nyilvántartott álláskereső száma összesen (fő)	Rendszeres szociális segélyben részesítettek átlagos száma (fő)
2000	319	1	2			3	9	
2001	321	2	5				12	
2002	330	1	4	16	4	3	14	0,4
2003	323	3	3	11	16	2	13	1,78
2004	346	3	5	32	6	6	13	1,8
2005	362	3	1	22	9	4	13	1,7
2006	372	2	6	22	7	7	12	0,84
2007	381	4	7	30	19	10	16	1
2008	430	7	4	47	6	10	12	1
2009	448	8	3	27	13	11	25	0
2010	460	5	4	31	21	1	25	0
2011	477	7	7	34	16	3	13	1
2012	472	3	5	17	26	1	20	0
2013	482	8	5	21	16	2	11	0
2014	509	3	3	38	14	3	13	0
2015	508	5	2	19	22	2	6	0

Forrás: Seholnincsország Statisztikai Hivatala (SSH) Tájékoztatói adatbázis adatai alapján saját szerkesztés

A kétezres évek elején még ingadozott, de 2003-tól kezdődően folyamatosan növekedett Kisjancsi lakosságának a száma. A 2003-tól 2014-ig tartó 11 év alatt több mint másfélszeresére – pontosan 55%-kal - nőtt az állandó lakosság száma. A lakosságnövekedés és a fiatalodás már 2005-ben jeleit mutatta. 2015-ben 10%-kal magasabb a fiatalok száma, mint az időseké. A legtöbb évben a halálozások száma meghaladta a születések számát, de ez a folyamat az utóbbi időszakban megfordult. Kisjancsi vándorlási egyenlege 2008-ban érte el

a legmagasabb értéket. 4 év alatt közel 20%-kal nőtt az 1000 lakosra jutó regisztrált vállalkozások száma. A településen a tartósan nyilvántartott álláskeresők aránya az országos átlag alatt van a vizsgált időszakban, tehát mondhatjuk, hogy relatíve alacsony a munkanélküliség a településen.”

A főosztályvezető előadását nagy tetszés fogadta. Majd a polgármester biztatására a területfejlesztéssel foglalkozó szakemberek kérdéseket intéztek az előadóhoz, valamint magához a polgármesterhez is.

„Mi miatt következett be ilyen jelentős változás a település lakosság számában? Miben nyilvánul meg hatása a megyeszékhely közelségének? Mi az oka annak, hogy a halálozások száma alacsonyabb, mint a születések száma? Mivel magyarázható a regisztrált vállalkozások növekvő száma, és az alacsony munkanélküliség? Hogyan alakul a közmű ellátottság a településen?”

A megbeszélés résztvevői egyetértettek abba, hogy mindezen kérdésekre egy későbbi időpontban térnek vissza. Önt, mint a Területfejlesztési Főosztály munkatársát azzal bízta meg a polgármester, hogy készítse elő a következő megbeszélés munkaanyagát.

Feladat:

Válaszoljon a területfejlesztési szakemberek kérdéseire!

A MEGOLDÁS ÉS ALGORITMUSA

1. A PREZENTÁCIÓ SZÖVEGÉT ÚJRA ÁT KELL TEKINTENI. ABBAN KI KELL EMELNI AZOKAT A FONTOS FOGALMAKAT, MUTATÓSZÁMOKAT, AMELYEK A TÉRSÉG FEJLŐDÉSÉNEK ELEMZÉSÉNÉL SZÁMOTTEVŐEK. AZ ÖSSZETARTOZÓ, EGY DIMENZIÓBA SOROLT MUTATÓSZÁMOK AZONOS SZÍNT KELL KAPJANAK, EZ MEGKÖNNYÍTI A KÉSŐBBI FELDOLGOZÁST.

„Kisjancsi Seholnincsország dél-nyugati csücskében, Laza megyében található, a Laza-Sav megyei határ közelében. Területe 6,34 km², jogállása község. A legközelebb fekvő autópálya több mint 50 km-re van tőle. A település a megyeszékhelytől 10 km-re található.

A kétezres évek elején még ingadozott, de 2003-tól kezdődően folyamatosan növekedett Kisjancsi lakosságának a száma. A 2003-tól 2014-ig tartó 11 év alatt több mint másfélszeresére – pontosan 55%-kal - nőtt az állandó lakosság száma. A lakosságnövekedés és a fiatalodás már 2005-ben jeleit mutatta. 2015-ben 10%-kal magasabb a fiatalok száma, mint az időseké. A legtöbb évben a halálozások száma meghaladta a születések számát, de ez a folyamat az utóbbi időszakban megfordult. Kisjancsi vándorlási egyenlege 2008-ban érte el a legmagasabb értéket. 4 év alatt közel 20%-kal nőtt az 1000 lakosra jutó regisztrált vállalkozások száma. A településen a tartósan nyilvántartott álláskeresők aránya az országos

átlag alatt van a vizsgált időszakban, tehát mondhatjuk, hogy relatíve alacsony a munkanélküliség a településen.”

2. A KÖVETKEZŐ LÉPÉS A SZAKTERÜLET ÉS DIMENZIÓINAK LEHATÁROLÁSA.

Szakterület: területi fejlettség.

Szakterület dimenziói:

- TÁRSADALMI MUTATÓK
- SZOCIÁLIS MUTATÓK
- GAZDASÁGI MUTATÓK
- FOGLALKOZTATÁSI MUTATÓK

Mutatószámok:

- SZÜLETÉSI ARÁNYSZÁM
- HALÁLOZÁSI ARÁNYSZÁM
- VÁNDORLÁSI EGYENLEG
- FIATALODÁSI INDEX
- 1000 LAKOSRA JUTÓ REGISZTRÁLT VÁLLALKOZÁSOK
- 1000 LAKOSRA JUTÓ NYILVÁNTARTOTT ÁLLÁSKERESŐK ARÁNYA

Fogalmak, mutatószámok

A **területi fejlettség** a természeti, társadalmi, gazdasági és infrastrukturális tényezők fejlettségének összességét jelenti, mérését befolyásolja a vizsgált időszak, a térség, a választott területi szint, a különböző dimenziók és mutatók léte, valamint ezek szerepének megítélése (Szabó és Farkas, 2012).

A **területi fejlődés** és fejlettség külföldön és Magyarországon egyaránt az egyik legsokoldalúbban kutatott kérdésköre a regionális tudománynak, emiatt többféle fogalma, és kutatási módszere létezik a különböző szakirodalmakban. A regionális gazdasági fejlődés értelmezése kapcsán két fő megközelítést különböztettek meg. Az egyik szerint fejlődés alatt olyan szerkezeti változást értettek, amikor a regionális gazdaság minőségi feltételei megváltoznak, valamint működési körülményei javulnak. A másik megközelítés szerint fejlődést eredményezhet a gazdaság működését szolgáló feltételrendszerek átalakulása is.

Az Európai Unió nagy önállóságot biztosít tagországai számára sok egyéb más terület mellett a területi közigazgatás, és a települések együttműködése terén is. Ebből az következik, hogy a települések fejlődését nem csak az EU-s eszközrendszer hatékonysága, vagy az állami szabályozás, hanem az önkormányzatok vezetői döntései is nagymértékben befolyásolják.

I. Társadalmi mutatók

1. Születési arányszám (az 1000 lakosra jutó halálozások száma) (db)

$$\frac{\text{születések száma}}{\text{lakónépesség}} * 1000$$

2. Halálozási ráta (az 1000 lakosra jutó halálozások száma) (db)

$$\frac{\text{halálozások száma}}{\text{lakónépesség}} * 1000$$

3. Vándorlási egyenleg (fő)

$$\frac{\text{odavándorlások száma} - \text{elváándorlások száma}}{\text{lakónépesség}} * 1000$$

II. Szociális mutatók

1. Fiatalodási index (a 15 évesnél fiatalabbak a 60 éves és idősebb népesség százalékában) (%)

$$\frac{\text{15 évesnél fiatalabbak száma}}{\text{60 éves és idősebb népesség száma}} * 100$$

III. Gazdasági mutatók

1. A regisztrált vállalkozások 1000 lakosra jutó száma (db)

$$\frac{\text{regisztrált vállalkozások száma}}{\text{lakónépesség}} * 1000$$

V. Foglalkoztatási mutatók

1. Nyilvántartott álláskereső aránya a lakónépességből (%)

$$\frac{\text{nyilvántartott álláskereső}}{\text{lakónépesség}} * 100$$

3. A FOGALMAK ÉS A MUTATÓK ÁTTEKINTÉSÉT KÖVETŐEN VALAMENNYI KAPCSOLÓDÓ ISMERETET FELDERÍTETTÜK. ÍGY MÁR LEHETŐSÉGÜNK VAN ARRA, HOGY A TERÜLETFEJLESZTÉSI SZAKEMBEREK ÁLTAL FELTETT KÉRDÉSEKRE SZAKMAILAG MEGALAPOZOTT VÁLASZT NYÚJTHASSUNK.

Tételesen tekintsük át a kérdéseket, és adjunk meg rá a válaszokat: „Mi miatt következett be ilyen jelentős változás a település lakosság számában? Miben nyilvánul meg hatása a megyeszékhely közelségének? Mi az oka annak, hogy a halálozások száma alacsonyabb, mint

a születések száma? Mivel magyarázható a regisztrált vállalkozások növekvő száma, és az alacsony munkanélküliség? Hogyan alakul a közmű ellátottság a településen?”

Mi miatt következett be ilyen jelentős változás a település lakosság számában?

Az 1990-es évek elején Kisjancsi is azokkal a gondokkal küzdött, mint sok másik kistérségi település szerte az országban. A település napjainkban dinamikusan fejlődik, a lakosság összetételét tekintve fiatalodó képet mutat. Kisjancsi újkori sikertörténete 1996 novemberében kezdődött: időközi választáson ekkor lett a 272 lelkes falu első embere a jelenleg is regnáló polgármester. Idősödő lakosság, vállalkozók hiánya, és kimondottan hátrányos pénzügyi helyzet jellemezte akkoriban a községet. Két irányba történtek lépések, melyek közül az egyik a megújuló energiaforrások használata, a másik a turisztikai vonzerő növelése. Az előbbi nagymértékben hozzájárult a környezet tisztaságához, és az önkormányzat pénzügyi stabilitásához is. Az új polgármester a fejlesztési lehetőségek feltérképezése után megalkotta a Kisjancsi zöldút elnevezésű gazdaságfejlesztési programot, melyben jelentős súllyal szerepelt a megújuló energiaforrások kiaknázása is, és amely azóta is iránytű a falu számára. Azt a célt tűzték maguk elé, hogy a falu hagyományait megőrizve európai színvonalra fejlesszék Kisjancsit. A turizmus erősítésével és a megújuló energia felhasználásával egy fenntartható, élhető és jól működő települést kívántak létrehozni. Így lett mostanra Kisjancsi egy 496 lakosú, fiatalodó település, mely az ökofaluvá válás útján halad. A faluvezető a siker kulcsának a lakosság szám növelését tartotta, így született meg egy lakópark megépítésének gondolata. A lakópark kiépítésével nem csak a falu lakosság számának növelése járt együtt, de a családok betelepülésével az átlagéletkor is jelentősen csökkent. Továbbá néhány éve működésbe helyeztek egy bioszolár fűtőművet, de vannak napkollektorai és napelem-telepeik is. Kísérleti jelleggel két hektáron energiafűzet telepítettek, mára már egy részéből szaporítanak is. Megépítették a Megújuló Energiaforrások Innovációs Ökocentrumát, ahol a látogatók megismerkedhetnek a legújabb műszaki alkalmazásokkal, emellett pedig inkubátorházként is működik.

Miben nyilvánul meg hatása a megyeszékhely közelségének?

A település a megyeszékhelytől 10 km-re található. Ennek a közelségnek két előnye is megmutatkozik a község vonatkozásában. Egyrészt a 2008-ban megépült lakóparkba a megyeszékhelyről költöztek be kisgyerekes családok, akik számára vonzó életteret kínált a

zöld környezet. Másrészt szintén a 2008 utáni időszakra tehető az, hogy a regisztrált vállalkozások száma évről évre növekedni kezdett annak köszönhetően, hogy a megyeszékhelyről nagyon sok vállalkozás áttette székhelyét Kisjancsiba.

Mi az oka annak, hogy a halálozások száma alacsonyabb, mint a születések száma?

A 2000-es évek elején még előregedő képet mutatott a település a születési arányszám alacsonyabb volt, mint a halálozási arányszám, azonban 2008-tól ez a helyzet megváltozott 2015-ben már 9,84 ezred volt a születési és 3,94 ezred volt a halálozási arányszám. Mindez annak köszönhető, hogy olyan családok költöztek a faluba, akik életkort tekintve a fiatal korosztályhoz tartoztak és kisgyermekkel rendelkeztek, vagy gyermekvállalás előtt álltak.

Mivel magyarázható a regisztrált vállalkozások növekvő száma, és az alacsony munkanélküliség?

A helyi vállalkozások támogatása végett eleinte lecsökkentették, majd eltörölték az iparűzési adót. Ennek következtében a környék településeiről a vállalkozások székhelyüket Kisjancsiba helyezték át, még akkor is, ha a tényleges tevékenységüket nem a településen végzik.

A település célja, hogy önfenntartóvá váljon, így komolyabb állami segítség nélkül is képes legyen ellátni magát.

Jelenleg 6 fő munkanélküli van a településen. Nem volt ez mindig így. A lakóparkba olyan családok is költöztek, akik között volt álláskereső, így a 2009-2010-es években 25 fő is volt munka nélkül. De ezek az emberek egyrészt el tudtak helyezkedni a gyümölcsfeldolgozóban, vagy a közeli megyeszékhelyen.

Hogyan alakul a közmű ellátottság a településen?

A közműellátottságot a főosztályvezető beszámolója nem tartalmazta. A közműellátottság egyik legfontosabb mutatószáma a közműháló, amely az 1 km vízvezeték hálózatra jutó csatornahálózat hossza. 2003-ig nem volt megoldva a csatornázás, azonban ekkor kiépítették a csatornahálózatot. A település háztartásai közül 259 villamos energia fogyasztó volt 2015-ben és 127 gázfogyasztó.

ÖNÁLLÓ FELADAT

Imabokor Sav megye megyeszékhelyétől 8 km-re lévő település. Területe 5,2 km², jogállása község. A legközelebb fekvő autópálya több mint 40 km-re van tőle.

2. táblázat: Imabokor településre vonatkozó adatok 2000 és 2015 között

Időszak	Népesség, fő	Élveszületések száma (fő)	Halálozások száma (fő)	Belföldi állandó odavándorlások száma (eset)	Belföldi állandó elvándorlások száma (eset)	Épített új lakások száma (db)	Nyilvántartott álláskeresők száma összesen (fő)	Rendszeres szociális segélyben részesítettek átlagos száma (fő)	Közüemi ivóvízvezeték-hálózat hossza (km)	A közüemi szennyvízgyűjtő-hálózat (közcsatorna hálózat) hossza (km)
2000	301	2	2	0	0	1	10	0	2,8	0
2001	293	2	2	0	0	2	6	0,4	2,8	0
2002	306	2	4	17	8	0	5	1	3,9	0
2003	318	2	3	18	11	1	6	0,4	3,9	0
2004	319	3	1	4	6	1	10	0,5	3,9	0
2005	314	1	2	10	14	1	12	1,5	3,9	5,7
2006	310	2	2	3	7	1	12	2,33	3,9	5,7
2007	307	1	2	12	14	1	10	2	3,9	5,7
2008	301	1	2	6	12	2	11	3	3,9	5,7
2009	304	3	2	21	18	0	16	2	3,9	5,7
2010	300	3	5	6	11	0	18	1	3,9	5,7
2011	301	3	2	6	6	1	15	2	3,9	5,7
2012	309	3	3	17	9	0	20	2	3,9	5,7
2013	304	1	5	4	5	0	18	1	3,9	5,7
2014	294	3	5	3	8	0	9	2	3,9	5,7
2015	296	1	1	12	10	0	9	1	4,4	5,7

Forrás: KSH Tájékoztatási adatbázis alapján

Mutassa ki, hogy milyen változás következett be Imabokor településen az egyes fejlettségi dimenziókban a 2000-es évektől napjainkig!

(A feladatokat önállóan kell elkészíteni és a megadott formai és tartalmi követelményeknek megfelelően a megadott határidőre leadni.)

II. „HATÁRFALVA” TÁRSADALMI-GAZDASÁGI SAJÁTOSÁGAINAK ALAKULÁSA A VIDÉKI TÉRBEN

Dr. Bali Lóránt

„Seholnincsország” egyik vidéki térben fekvő speciális helyzetű települése Határfalva. A község jelenlegi vezetése a szomszéd ország EU csatlakozását szeretné kiaknázni, ebből a célból határmenti konzultációs fórumot szervez a térség vállalkozói, önkormányzati vezetői, civil szervezetei számára.

Az összejövetelt egy bevezető értékelő előadás fogja szakmaivá tenni, amelyet Hozzáértő Gedeon a települési önkormányzat Község Fejlesztési Bizottságának vidékfejlesztési agrármérnök végzettségű elnöke fog prezentálni:

*A település népessége 2012-ben 1096 fő volt, területe 12,29 km². A népesség száma a vizsgált időszak alatt csökkent, mélypontját 2012-ben érte el. A fiatalodási index (0-14 éves korosztályba tartozók száma/ 60 év felettek száma *100) 2004-hez képest 2012-ben 24,1 %-kal csökkent, ami a település lakosságának elöregedését vetíti elénk. A 2012-re vonatkozó korfa is ezt mutatja. Látható, hogy a nők száma meghaladja a férfiakét különösen igaz ez az idős korosztályra köszönhetően a magasabb átlagéletkoruknak. A település nem magyar nemzetiségi, kisebbségi összetételét vizsgálva elmondhatjuk, hogy 2011-ben 2,7 %-uk cigánynak (romani, beás), 97,3 %-uk horvátnak vallotta magát. A halálozások száma ingadozott a vizsgált időszak alatt. 2004-hez képest 2012-ben az odavándorlások száma 25 %-kal, az elvándorlásoké 31,6 %-kal nőtt.*

A településen a regisztrált vállalkozások száma 79,7 %-kal, az 1000 lakosra jutó regisztrált vállalkozások száma 104,1 %-kal nőtt 2004-hez képest. A kiskereskedelmi üzletek száma 9-ről 6-ra csökkent. Az 1000 lakosra jutó kiskereskedelmi üzletek száma 24,3 %-kal csökkent. A helyi önkormányzatok helyi adó bevételei 11,6 %-kal nőtt, 1 lakosra vetítve pedig 25,2 %-kal emelkedett 2011-ben 2004-hez képest.

A település a legközelebbi autópályától 8,7 km-re, a gyorsforgalmi úttól 5,9 km-re, a megyeszékhelytől 57 km-re a járásközponttól 7,8 km-re található.

*A településen 2012-ben 59 fő volt nyilvántartott álláskereső, amely 51,3 %-kal magasabb, mint a 2004-es szám. Az egy éven túl nyilvántartott álláskeresők száma összesen 18 fő volt. A nyers munkanélküliségi ráta (nyilvántartott álláskereső/lakosok száma*100) a vizsgált időszak utolsó évében 5,4 %-ot tett ki, ha a tartós munkanélküliek a lakosoknak 1,6 %-át tették ki ugyanebben az évben.*

A településen 10 civil szervezet működik, melyek érdekképviseleti, kulturális, közbiztonsági, sport, intézményi, természetvédelmi, illetve egyéb tevékenységeket végeznek.

1. TÁBLÁZAT. A TELEPÜLÉSRE VONATKOZÓ GAZDASÁGI JELLEMZŐK (SSH)

Megnevezés	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2012/2004,%
Lakónépesség száma az év végén (fő)	1245	1220	1231	1225	1215	1178	1160	1110	1096	88,0
Regisztrált vállalkozások száma (db)	138	137	135	132	239	250	248	251	248	179,7
Vendégéjszakák száma a kereskedelmi szálláshelyeken (vendégéjszaka)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-
Kiskereskedelmi üzletek száma (db)	9	8	8	8	6	6	7	7	6	66,7
A helyi önkormányzatok helyi adó bevételei (1000 Krajcár)	10580	6304	5644	9131	16174	10180	9441	11809		111,6

A szakértő kiemelte, hogy kiegyensúlyozott aktív kulturális kapcsolatok vannak, a szomszédos horvát falvakkal. Több kisebb projektjük is megvalósult. A pozitív együttműködést tanúsítja, hogy jelent volt a szomszédos Folyóköz megye vezetője, Josip Janpec is, aki néhány szót hozzá szolt. Felhívta a figyelmet a történelmi, közlekedési és kulturális kapcsolatok fontosságára:

Határ megye területe mintegy 3 784 km², lakossága 310 000 fő, ami a hazai népesség 3%- a. A Trianon előtti Határ vármegye jelentős területekkel rendelkezett a mai Szlovénia és Horvátország területén, az alsólend, čako és a prelo járás tartozott hozzá és a nagykinizsi járásban a Mura torkolatánál fekvő Légra. Ezek a területek Seholnincsország részét képezték, és jelentős seholnincs nemzetiségű népességgel is rendelkeztek. 1891-ben a megye lakosságának 73%-a magyar volt. 1920-ban „Az államhatár-változások következtében lényegileg megváltozott az ország település struktúrája” (Hajdú, 1996 p. 149.) és térszerkezete. E változások jelentős mértékben érintették Laza megye társadalmi-gazdasági helyzetét is. Az új seholnincs állam perifériájára került, a délnyugati határa egyben államhatár is lett. Ez a két világháború között csekély akadályt jelentett a kétoldali kapcsolatok szempontjából, az államszocializmus idején viszont az elmérgesedett államközi viszony miatt a megyei kapcsolatok is stagnáltak. Csak a szocializmus utolsó harmadában éledt újra az egymás iránt való érdeklődés. Az 1990-es évek végén indult el újból a megyei és mikroregionális kapcsolatok élénkülése.

A tradicionális seholnincs közlekedési tengelyek a nyugat-kelet, északnyugat-délkelet, valamint az északnyugat-délnyugat irányt követik. Az általam vizsgált terület szempontjából a jelenlegi magyar szakirodalom az „Adria-folyosót” mint kommunikációs-közlekedési tengelyt tartja legfontosabbnak (Pap, 2005). A tenger felé az V/B korridor Rijeka és Velence irányában szinte teljesen kiépült, néhány felépítmény befejezése várat még magára. A térség

szempontjából a legfontosabb, hogy az M7-es autópálya elérte a horvát határt, akárcsak az M70-est. A térszerkezet és a közlekedési rendszer változásainak hatására egy multikulturális (háromnyelvű), periférián elhelyezkedő terület került vissza a társadalmi-gazdasági vérkeringésbe, amelynek a perifériális jellege jelentősen mérséklődött. Az egykori Jugoszláviában a Muraköz, hazánkban a Mura mente az államszocialista időszakban a tőkeelvonás színtere volt, az ebből fakadó lemaradását a 1990-es években pedig nem tudta érdemben csökkenteni.

Napjainkban a határ Szlovénia felé teljesen átjárható, a vonalas infrastruktúra kiépült. Feltin át szintén autópálya- összeköttetés van. Ez hátrányosan érintette a közvetlen határ menti területeket, mert a régi közúti határátkelő helyet csak időlegesen nyitották meg. Több esetben kerülőre kényszerítették ezzel a környék lakosságát. Jelenleg mindkét átkelő üzemel.

A jelenlevők a következő kérdéseket tették fel: *Hogyan lehetne a környező határmenti térség lehetőségeit kiaknázni az együttműködés szempontjából? Milyen projekteket lehetne generálni a szomszédos településekkel? Milyen együttműködések voltak és milyen tapasztalatok vonhatók le azokból?*

A MEGOLDÁS ÉS ALGORITMUSA

1. A PREZENTÁCIÓ SZÖVEGÉT ÚJRA ÁT KELL TEKINTENI. ABBAN KI KELL EMELNI AZOKAT A FONTOS TÉNYEKET, FOGALMAKAT, AMELYEK HATÁRFALU FEJLŐDÉSÉNEK ELEMZÉSÉNÉL SZÁMOTTEVŐEK. AZ ÖSSZETARTOZÓ, EGY DIMENZIÓBA SOROLT FOGALMAK AZONOS SZÍNT KELL KAPJANAK, EZ MEGKÖNNYÍTI A KÉSŐBBI FELDOLGOZÁST.
2. A KÖVETKEZŐ LÉPÉS A SZAKTERÜLET ÉS DIMENZIÓNAK LEHATÁROLÁSA.

Szakterület: határmenti együttműködés

Szakterület dimenziói:

- REGIONÁLIS POLITIKA
- HATÁR MENTISÉG
- TÁRSADALOM POLITIKA
- TERMÉSZETI TÉNYEZŐK

Határ megye területe mintegy 3 784 km², lakossága 310 000 fő, ami a hazai népesség 3%- a. A Trianon előtti Határ vármegye jelentős területekkel rendelkezett a mai Szlovénia és Horvátország területén, az alsólend, čako és a prelo járás tartozott hozzá és a nagykinizsi járásban a Mura torkolatánál fekvő Légra. Ezek a területek Seholnincsország részét képezték, és jelentős seholnincs nemzetiségű néppel is rendelkeztek. 1891-ben a megye lakosságának 73%-a magyar volt. 1920-ban „Az államhatár-változások következtében lényegileg megváltozott az ország település struktúrája” (Hajdú, 1996 p. 149.) és

térszerkezete. E változások jelentős mértékben érintették Laza megye társadalmi-gazdasági helyzetét is. Az új seholnincs állam **perifériájára** került, a délnyugati határa egyben államhatár is lett. Ez a két világháború között csekély akadályt jelentett a kétoldali kapcsolatok szempontjából, az államszocializmus idején viszont az elmérgesedett államközi viszony miatt a megyei kapcsolatok is stagnáltak. Csak a szocializmus utolsó harmadában éledt újra az egymás iránt való érdeklődés. Az 1990-es évek végén indult el újból a megyei és mikroregionális kapcsolatok élénkülése.

A tradicionális seholnincs közlekedési tengelyek a nyugat-kelet, északnyugat-délkelet, valamint az északnyugat-délnyugat irányt követik. Az általam vizsgált terület szempontjából a jelenlegi magyar szakirodalom az „**Adria-folyosót**” mint kommunikációs-közlekedési tengelyt tartja legfontosabbnak (Pap, 2005). A tenger felé az **V/B korridor** Rijeka és Velence irányában szinte teljesen kiépült, néhány felépítmény befejezése várat még magára. A térség szempontjából a legfontosabb, hogy az M7-es autópálya elérte a horvát határt, akárcsak az M70-est. A térszerkezet és a közlekedési rendszer változásainak hatására egy **multikulturális (háromnyelvű), periférián** elhelyezkedő terület került vissza a társadalmi-gazdasági vérkeringésbe, amelynek a perifériális jellege jelentősen mérséklődött. Az egykori Jugoszláviában a **Muraköz,** hazánkban a **Mura** mente az **államszocialista** időszakban a tőkeelvonás színtere volt, az ebből fakadó lemaradását a 1990-es években pedig nem tudta érdemben csökkenteni.

Napjainkban a határ Szlovénia felé teljesen átjárható, a vonalas infrastruktúra kiépült. Feltin át szintén autópálya- összeköttetés van. Ez hátrányosan érintette a **közvetlen határ menti területeket,** mert a régi közúti határátkelő helyet csak időlegesen nyitották meg. Több esetben kerülőre kényszerítették ezzel a környék lakosságát. Jelenleg mindkét átkelő üzemel.

Fogalmak

Határon átnyúló kapcsolatok

A határon átnyúló kapcsolatok előfordulása a tér azon szegmensére jellemző, ahol az államhatár jelenlétéből fakadó pozitív társadalmi-gazdasági összetevők összessége már csak gyengén, vagy egyáltalán nem érzékelhető. Az itt lezajló interakciók az érintett országok valamely centrum, vagy központi jellegű területéről indulnak ki, és e szereplők között bonyolódik le a tényleges együttműködés. A határon átnyúló kapcsolatok tehát egy átfogóbb, nagyobb rendszert alkotnak a határ menti együttműködésnél. Az utóbbi gyakorlatilag a határon átnyúló kapcsolatok azon fajtája, amelyek egy szűkebb határtérségben a centrumterületektől általában távol, alulról szerveződve valósul meg, olykor perifériális helyzetben.

3. A FOGALMAK ÁTTEKINTÉSÉT ÉS A SZÖVEG ÉRTELMEZÉSÉT KÖVETŐEN VALAMENNYI KAPCSOLÓDÓ ISMERETET FELDERÍTETTÜK. ÍGY MÁR LEHETŐSÉGÜNK VAN ARRA, HOGY A TERÜLETFEJLESZTÉSI SZAKEMBEREK ÁLTAL FELTETT KÉRDÉSEKRE SZAKMAILAG MEGALAPOZOTT VÁLASZT NYÚJTHASSUNK.

Milyen projekteket lehetne generálni a szomszédos településekkel?

1.2 Intézkedés: „Közös Humán Erőforrás Fejlesztés”

1.3 Intézkedés: „Közös Turisztikai és Kulturális Térség”

2.1 Intézkedés: „Környezeti Erőforrások Fenntartható Használata és Környezetvédelem”

2.2 Intézkedés: „Természetvédelem”

2.3 Intézkedés: „Elérhetőség

Milyen együttműködések voltak és milyen tapasztalatok vonhatók le azokból?

Horvátfalva és Murafalva a HUHR/1001/2.1.4./0004 pályázat keretében kívánja egy közös mikroregionális ipari park alapjait és jövőbeli stratégiáját lerakni, illetve a meglévő ipari zónákat, valamint a sejtyszerű ipari egységeket tovább fejleszteni. A két település közelsége és a térség etnikai homogenitása, a határ el légiesedése előrevetíti a kölcsönös kétirányú munkaerő áramlás megindulását is. A Murán és a Dráván vízienergia termeléshez illeszkedve a tervezett Donja Dubra és a tervezett Donji Vido ipari parkban a megújuló energiaforrások hasznosításához szükséges részben természetes alapanyagokból készülő berendezések és eszközök gyártása lesz a cél. Ezzel egy komplex a megújuló energiaforrásokon alapuló regionális energiatermelés alapjait fogják letenni, amelyhez ipari termelés is kapcsolódni fog. A turisztikai fejlesztések egy egységes turisztikai desztináció kidolgozását célozzák meg, ennek egyes részei is már léteznek. Ezek a térség jellegzetes étkeit bemutató Full Bowl Festival HUHR 0901/2.2.2/0002 térségi rétesfesztivál. Így a közös nemzetiségi, elsősorban a hal-, mezőgazdálkodás hagyományaira és a hozzá kapcsolódó kézműiparra építve, a Mura-mente és a Mura-Dráva által lezárt háromszög egységes turisztikai desztinációként való megjelenítése a cél. MNNT által tervezett bicikliút közvetlen kapcsolódást biztosíthat a tervezési fázisban lévő kerékpárút fejlesztési tervekhez. Ezzel nem csak az MNNT és a partnerei fognak egységes kerékpárút hálózattal rendelkezni, mert Medimurs és Laza megye egyes települései is bekapcsolódnak.

III. A TELEPÜLÉSKÖZI HÁLÓZATOSODÁS MINTAPÉLDÁJA EGY VÁROSHIÁNYOS TÉRSÉGBEN

Dr. Bali Lóránt

„Seholnincsország” egyik vidéki térben fekvő speciális helyzetű önkormányzati társulása Kooperáció Potamika Társulás. A társulás jelenlegi vezetése a szomszéd ország EU csatlakozását szeretné kiaknázni, ebből a célból brain storming találkozót tart.

Az összejevetelt egy bevezető értékelő előadás fogja szakmaivá tenni, amelyet Csúcsokos Csilla a helyi járási hivatal vezetője fogja az értekezletet vezetni és annak konzekvenciáit megállapítani.

A Muramenti Nemzetiségi Területfejlesztési Társulás, Donja Dubrava, Donji Vidovec, Goričan részvételével és a Pannonica Egyetem tudományos háttérével kialakítandó Mura Region EGTC¹ hogy az elmúlt 20 év tradicionális településközi (hálózatosodott) kapcsolatrendszerét kihasználva, a már megvalósult fejlesztésekre alapozva, és a meglévő tervekhez igazodva további, környezeti szempontból fenntartható beruházásokat hajtson végre. A cél, hogy létrehozandó EGTC területén, ami tulajdonképpen a seholnincs oldali Alsó-Muramentét és a Mura-Dráva által lezárt háromszöget jelenti Horvátországban, a természeti és a kulturális örökség sikeres felhasználásával, az intenzív etnikai és társadalmi-gazdasági kapcsolatokra alapozva egy tudás- és kultúraalapú fejlődés alapjait tegye le. A megújuló energiaforrásokhoz kapcsolódó harmadik generációs technológiák alkalmazásával, az ipari parkok fejlesztésénél a helyi vállalkozások bevonásával, illetve a csak kiegészítő jövedelemtermeléssel foglalkozók bevonásával lehetne a helyi gazdaságot megerősíteni. Az első ilyen projekt jelenleg is fut a HUHR/1001/2.1.4./0004 pályázat keretében kívánja egy közös mikroregionális ipari park alapjait és jövőbeli stratégiáját lerakni, illetve a meglévő ipari zónákat Murafalva), valamint a sejtyszerű ipar egységeket tovább fejleszteni. A két település közelsége és a térség etnikai homogenitása, a határ ellégiesedése előrevetíti a kölcsönös kétirányú munkaerő áramlás megindulását is. A Murán (úszómini erőmű) és a Dráván (Donja Dubrava vízierőmű) vízienergia termeléshez illeszkedve a tervezett Donja Dubravai és a tervezett Donji Vidoveci ipari parkban a megújuló energiaforrások hasznosításához szükséges részben természetes alapanyagokból készülő berendezések és eszközök gyártása lesz a cél. Ezzel egy komplex a megújuló energiaforrásokon alapuló regionális energiatermelés alapjait fogják letenni, amelyhez ipari termelés is kapcsolódni fog. A turisztikai fejlesztések egy egységes turisztikai desztináció kidolgozását célozzák meg, ennek egyes részei is már léteznek. Ezek a térség jellegzetes étkeit bemutató Full Bowl Festival HUHR 0901/2.2.2/0002 (MNTT-Goričan), valamint aKözség Önkormányzata által szervezett térségi rétesfesztivál. Így a közös nemzetiségi, elsősorban a hal-, mezőgazdálkodás hagyományaira és a hozzá kapcsolódó kézműiparra építve, a Mura-mente és a Mura-Dráva által lezárt háromszög egységes turisztikai desztinációként való megjelenítése a cél. MNTT által tervezett bicikliút közvetlen kapcsolódást biztosíthat a tervezési fázisban lévő-Goričan-Ludbreg-Prelog-Donji Kraljevec

¹ A szervezet a Hungary-Croatia IPA Cross-border Co-operation Programme 2007-2013 nyertes HUHR/1101/2.1.4/0004 azonosító számmal rendelkező pályázata segítségével fog megvalósulni. A projekt címe: Mura Region EGTC, let's plan together, so that our future may connect us. A projekt megvalósításra 2013 október elsejétől 11 hónap áll rendelkezésre. A vezető kedvezményezett a Tótszerdahelyi székhellyel rendelkező Muramenti Nemzetiségi Területfejlesztési Társulás, amelynek a partnerei: Goričan, Donja Dubrava, Donji Vidovec és a Pannon Egyetem Georgikon Kara.

által jegyzett kerékpárút fejlesztési tervekhez. Ezzel nem csak az MNTT és a partnerei fognak egységes kerékpárút hálózattal rendelkezni, mert Međimursak és Laza megye egyes települései is bekapcsolódnak. A Goričannal kapcsolatosan létrehozandó tervek az ipari park meglévő infrastruktúrájának fejlesztéséhez és a település központ fejlesztéséhez kapcsolódnak. Az épített környezet és az egyes szolgáltatások fejlesztése tovább növeli a település vonzerejét, az oda akár kerékpárral érkezők számára is. Ahogy a fentiekből látszik, a megvalósuló tervek közül egy sikeres „jövő régió” képe rajzolódik ki, ahol a fejlesztési elképzelések a múltbeli együttműködésekre épülnek, egymáshoz szervesen kapcsolódva, a jövőbe nézve.

A MEGOLDÁS ÉS ALGORITMUSA

1. A PREZENTÁCIÓ SZÖVEGÉT ÚJRA ÁT KELL TEKINTENI. ABBAN KI KELL EMELNI AZOKAT A FONTOS FOGALMAKAT, MUTATÓSZÁMOKAT, AMELYEK A TÉRSÉG FEJLŐDÉSÉNEK ELEMZÉSÉNÉL SZÁMOTTEVŐEK. AZ ÖSSZETARTOZÓ, EGY DIMENZIÓBA SOROLT MUTATÓSZÁMOK AZONOS SZÍNT KELL KAPJANAK, EZ MEGKÖNNYÍTI A KÉSŐBBI FELDOLGOZÁST.
2. A KÖVETKEZŐ LÉPÉS A SZAKTERÜLET ÉS DIMENZIÓINAK LEHATÁROLÁSA.

Szakterület: regionális politika, integrált területfejlesztés

Szakterület dimenziói:

- REGIONÁLIS POLITIKA
- HATÁR MENTISÉG
- TÁRSADALOM POLITIKA
- TERMÉSZETI TÉNYEZŐK

A Muramenti Nemzetiségi Területfejlesztési Társulás, Donja Dubrava, Donji Vidovec, Murafalva részvételével és a Pannonica Egyetem tudományos háttérével kialakítandó Mura Region EGTC² célja, hogy az elmúlt 20 év tradicionális településközi (hálózatosodott) kapcsolatrendszerét kihasználva, a már megvalósult fejlesztésekre alapozva, és a meglévő tervekhez igazodva további, környezeti szempontból fenntartható beruházásokat hajtson végre. A cél, hogy létrehozandó EGTC területén, ami tulajdonképpen a magyar oldali Alsó-Muramentét és a Mura-Dráva által lezárt háromszöget jelenti Horvátországban, a természeti és a kulturális örökség sikeres felhasználásával, az intenzív etnikai és társadalmi-gazdasági kapcsolatokra alapozva egy tudás- és kultúraalapú fejlődés alapjait tegye le. A megújuló energiaforrásokhoz kapcsolódó harmadik generációs technológiák alkalmazásával, az ipari parkok fejlesztésénél a helyi vállalkozások bevonásával, illetve a csak kiegészítő jövedelemtermeléssel foglalkozók bevonásával lehetne a helyi gazdaságot megerősíteni. Az

² A szervezet a Hungary-Croatia IPA Cross-border Co-operation Programme 2007-2013 nyertes HUHR/1101/2.1.4/0004 azonosító számmal rendelkező pályázata segítségével fog megvalósulni. A projekt címe: Mura Region EGTC, let's plan together, so that our future may connect us. A projekt megvalósításra 2013 október elsejétől 11 hónap áll rendelkezésre. A vezető kedvezményezett a Tótszerdahelyi székhellyel rendelkező Muramenti Nemzetiségi Területfejlesztési Társulás, amelynek a partnerei: Goričan, Donja Dubrava, Donji Vidovec és a Pannon Egyetem Georgikon Kara.

első ilyen projekt jelenleg is fut, Tótszerdahely és Goričan a **HUHR/1001/2.1.4./0004** pályázat keretében kívánja egy közös mikroregionális ipari park alapjait és jövőbeli stratégiáját lerakni, illetve a meglévő ipari zónákat (Goričan), valamint a sejtszerű ipari egységeket (Tótszerdahely) tovább fejleszteni. A két település közelsége és a térség etnikai homogenitása, a **határ ellégiesedése** előrevetíti a kölcsönös kétirányú munkaerő áramlás megindulását is. A Murán (Tótszerdahelyen úszó mini erőmű) és a Dráván (Donja Dubrava vízierőmű) vízienergia termeléshez illeszkedve a tervezett Donja Dubravai és a tervezett Donji Vidoveci ipari parkban a **megújuló energiaforrások hasznosításához szükséges részben természetes alapanyagokból** készülő berendezések és eszközök gyártása lesz a cél. Ezzel egy komplex a megújuló energiaforrásokon alapuló regionális energiatermelés alapjait fogják letenni, amelyhez ipari termelés is kapcsolódni fog. A turisztikai fejlesztések egy egységes turisztikai desztináció kidolgozását célozzák meg, ennek egyes részei is már léteznek. Ezek a térség jellegzetes éteit bemutató Full Bowl Festival HUHR 0901/2.2.2/0002 (MNTT-Goričan), valamint a **Tótszerdahely Község Önkormányzata által szervezett térségi rétesfesztivál**. Így a közös nemzetiségi, elsősorban a hal-, mezőgazdálkodás hagyományaira és a hozzá kapcsolódó kézműiparra építve, a Mura-mente és a Mura-Dráva által lezárt háromszög egységes turisztikai desztinációként való megjelenítése a cél. **MNTT** által tervezett bicikliút közvetlen kapcsolódást biztosíthat a tervezési fázisban lévő Zalaegerszeg-Goričan-Ludbreg-Prelog-Donji Kraljevec által jegyzett kerékpárút fejlesztési tervekhez. Ezzel nem csak az MNTT és a partnerei fognak egységes kerékpárút hálózattal rendelkezni, mert Međimurska és Zala megye egyes települései is bekapcsolódnak. A **Goričannal kapcsolatosan létrehozandó tervek az ipari park meglévő infrastruktúrájának fejlesztéséhez és a település központ fejlesztéséhez** kapcsolódnak. Az épített környezet és az egyes szolgáltatások fejlesztése tovább növeli a település vonzerejét, az oda akár kerékpárral érkezők számára is. Ahogy a fentiekből látszik, a megvalósuló tervekből egy sikeres **„jövő régió”** képe rajzolódik ki, ahol a fejlesztési elképzelések a múltbeli együttműködésekre épülnek, egymáshoz szervesen kapcsolódva, a jövőbe tekintve!

Fogalmak, mutatószámok:

Határon átnyúló kapcsolatok

A határon átnyúló kapcsolatok előfordulása a tér azon szegmensére jellemző, ahol az államhatár jelenlétéből fakadó pozitív társadalmi-gazdasági összetevők összessége már csak gyengén, vagy egyáltalán nem érzékelhető. Az itt lezajló interakciók az érintett országok valamely centrum, vagy központi jellegű területéről indulnak ki, és e szereplők között bonyolódik le a tényleges együttműködés. A határon átnyúló kapcsolatok tehát egy átfogóbb, nagyobb rendszert alkotnak a határ menti együttműködésnél. Az utóbbi gyakorlatilag a határon átnyúló kapcsolatok azon fajtája, amelyek egy szűkebb határtérségben a centrumterületektől általában távol, alulról szerveződve valósul meg, olykor perifériális helyzetben.

Interakciók a határmenti térségekben

Hazánk esetében tapasztalhatjuk, hogy közvetlenül a határ mentén több esetben csak gyenge kontaktóza jön létre, míg az ország belső területeivel jelentősebb kapcsolatok is kialakulnak. Ez leginkább az ún. „effektív államterület” problematikájával van kapcsolatban (PAP N. 2005). Somogy és Baranya megye Sebesfolyómenti területei vonatkozásában ez a probléma a rendszerváltozás óta folyamatosan fennáll.

1. ábra. Interakciók a határ menti térségekben

Forrás: HARDI T. 2009.

Mindezek ellenére megállapíthatjuk, hogy egy pozitív fejlődési folyamatnak (kisebb megszakításokkal) lehettünk tanúi az elmúlt két évtizedben. Hardi Tamás határosztályozási rendszerét alapul véve (3. ábra): az 1990-es években még egymás mellett létező horvát-sehólnincshatártérségek elérték a kölcsönösen együttműködő szintet. A két ország közötti viszonyt a politikai stabilitás jellemzi, és a társadalmi-gazdasági komparatív lehetőségek is segítik az interakciók fejlődését. A legfejlettebb szintet azonban még nem értük el. Nyomokban, ad hoc jelleggel tapasztalhatók bizonyos eredmények, ezek azonban az „integrált” fogalmat még nem merítik ki (HARDI T. 2009 p. 30.).

Eurorégió

„Az eurorégió a határ menti együttműködés formalizált struktúrája, amely magába foglalja a helyi és a regionális hatóságok képviselőit, valamint esetenként a társadalmi és gazdasági partnereket. Sajátos szervezeti felépítéssel rendelkezik, amelynek legmagasabb szintje a választott tanács, ezt követi a bizottság, továbbá a tematikus munkacsoportok és az állandó titkárság” (ÉGER GY. 2000 p. 11.).

3. A FOGALMAK ÉS A MUTATÓK ÁTTEKINTÉSÉT KÖVETŐEN VALAMENNYI KAPCSOLÓDÓ ISMERETET FELDERÍTETTÜK. ÍGY MÁR LEHETŐSÉGÜNK VAN ARRA, HOGY A TERÜLETFEJLESZTÉSI SZAKEMBEREK ÁLTAL FELTETT KÉRDÉSEKRE SZAKMAILAG MEGALAPOZOTT VÁLASZT NYÚJTHASSUNK.

A Potamika Társulás milyen határon átnyúló pályázatokon pályázhat?

Az IPA program csak két fő prioritást, illetve a technikai segítségnyújtást tartalmazza: Fenntartható környezet és turizmus, valamint az Együttműködő gazdaság és a közösségek közötti humánerőforrás-fejlesztés. Az első prioritás teljes egészében a Dráva-Mura páros desztinációjához kapcsolódik, a fenntartható turizmus fejlesztésére koncentrál a folyók völgyében. A második „Az együttműködő gazdaság és közösségek közötti humánerőforrás fejlesztése” címet viseli a gazdasági együttműködés (üzleti partnerkeresés, munkaerőáramlás fokozása, közös kutatás-fejlesztés, helyi közös tervezés) és a közösségek közötti

humánerőforrás fejlesztés (oktatási-képzési programok, emberközi kapcsolatok elmélyítése, kétnyelvűség erősítése és megőrzése) a két főprioritása.

A pénzügyi források jelentősen növekedtek a Kisprojekt Alap lehetőségeihez képest, amely során összesen csak 583 ezer euró került kifizetésre. A horvát- sehólnincsIPA 2007-2013 között tervezett költségvetése 46 millió euró lesz, amelyből 23 millió már az elmúlt két elbírálás során odaitélésre került. A program megnyitása óta eddig tehát két pályázati forduló zajlott le, az elsőben 67 pályázatból 40 nyert, a másodikban a 94-ből 60 volt eredményes. A 2002-2004 közötti időszakhoz képest egy szignifikáns növekedés figyelhető meg, a beadott pályázatok és a nyertesek számát illetően egyaránt. Az utóbbi két fordulóban másfélszeresére nőtt a beadott pályázatok száma és mind két esetben 60% körüli volt a nyertesek aránya

Mi is valójában az IPA program, mi a célja?

A támogatás öt komponensen keresztül valósul meg, melyek a következők:

- (a) Átmeneti segítségnyújtás és intézményrendszer kiépítése*
- (b) Határon Átnyúló Együtműködés*
- (c) Regionális fejlesztés*
- (d) Humánerőforrás fejlesztés*
- (e) Vidékfejlesztés*

A Határon Átnyúló Együtműködési komponens célja, hogy elősegítse a jó szomszédi viszonyt, erősítve mindkét ország stabilitását, biztonságát és a közös érdekek érvényesülését, valamint a két ország harmonikus, kiegyensúlyozott és fenntartható fejlődését. A jelenlegi programban Sehólnincsország és Szerbia a fenti IPA komponens keretein belül működik együtt, közösen felállított intézményi alapokra építkezve. A program lebonyolítása közös pénzügyi forrásból egységes szerkezetben történik, közös döntéshozatal alkalmazásával.

IV. A FOGLALKOZTATOTTSÁG HELYZETÉNEK VÁLTOZÁSÁBÓL ADÓDÓ ÁGAZATI KÖLCSÖNHATÁSOK A VIDÉKI TÉRBEN

Dr. Bali Lóránt

„Seholnincsország” egyik kistelepülésének, „Kisjancsi” községnek a polgármestere felismerve azt, hogy a település fejlődéséhez elengedhetetlen, ha területfejlesztéssel foglalkozó szakembereket hív meg a településre abból a célból, hogy a munkaerőpiaci folyamatokat feltérképezve a jövőre vonatkozóan perspektívát állítsanak fel közösen és elemezzék a közfoglalkoztatási rendszer előnyeit és hátrányait.

A szakember találkozon az önkormányzat Területfejlesztési Főosztályának vezetője Tapasztalt Béla előadást tartott, amelyben mutatószámok segítségével ismertette a község gazdasági-, társadalmi fejlődésének sajátosságait:

Kisjancsi foglalkoztatási szerkezete országos összehasonlításban

Az elmúlt években javultak hazánk munkaerő-piaci mutatói. A foglalkoztatottak száma és aránya is növekedést mutatott, a munkanélküliség és az inaktivitás csökkent. A foglalkoztatottak száma 2011 óta folyamatosan emelkedik, a munkanélküliek száma 2013 óta csökken. A foglalkoztatás 2015-ben az utóbbi közel két és fél évtized legmagasabb szintjét érte el, miközben a munkanélküliség hosszú évek óta nem tapasztalt mélypontra esett vissza. Mindez nemzetközi összehasonlításban is hazánk munkaerő-piaci helyzetének javulását eredményezte. 2015-ben a 15–64 éves munkanélküliek száma 36 ezer fővel 307 ezerre, a munkanélküliségi ráta 7,8-ről 6,8%-ra mérséklődött az egy évvel korábbihoz képest. A munkanélküliségi mutatók a férfiak körében nagyobb mértékben csökkentek, mint a nőknél. 2011–2012-ben az előző időszakhoz képest nőttek Seholnincsországban a regionális különbségek a foglalkoztatásban. Ugyanakkor 2013-ban a közmunkaprogramok kiterjesztése a korábbiaknál kisebbre, 10 százalékpont alá szorította a legmagasabb és a legalacsonyabb foglalkoztatási rátájú régió közötti differenciát, miután a közfoglalkoztatásban a hátrányosabb gazdasági helyzetű térségek nagyobb arányban vettek részt. Laza megyében 2011-ben 12,1 % volt a munkanélküliségi ráta, ami 2015-re 5,4 %-ra esett vissza. Kisjancsi településen a nyilvántartott álláskeresők száma 2011-ben 63 fő volt 2015-ben pedig ez a szám 23 főre csökkent. Hasonló tendencia figyelhető meg az egy éven túl nyilvántartott álláskeresők számának alakulásában, amelyek száma 17 főről 3-főre csökkent.

A közfoglalkoztatás helyzetének alakulása az elmúlt időszakban

Seholnincsországban a közfoglalkoztatásban részt vevők számának alakulása évenként ugyan eltérő mértékben, de hatással volt a foglalkoztatás egészének változására. Az alacsony iskolai végzettségűek, a hátrányos térségekben élők, illetve a romák körében számít a közmunka döntő jelentőségű tényezőnek. Számukra az elérhető munkalehetőségek köre a nyílt munkaerőpiacon sokkal korlátozottabb. 2012-ben és 2013-ban a foglalkoztatottak létszámösvényének hattizede származott a közfoglalkoztatottak számának növekedéséből, 2014-ben ez az ötödére csökkent, míg 2015-ben a harmadát tette ki. Az elmúlt két évben a téli közmunkaprogramoknak köszönhetően a közfoglalkoztatottak létszámának havonkénti

alakulása jelentősen kiegyensúlyozottabb volt a korábbiaknál. Éves átlagban 2015-ben – az intézményi munkaügy-statisztika szerint – 192 ezer főt alkalmaztak közfoglalkoztatottként, 9 ezer fővel (5,1%-kal) többet, mint 2014- ben. A költségvetési szektorban, azon belül pedig a közigazgatásban 2015-ben átlagosan 170 ezer fő dolgozott közfoglalkoztatottként. A versenyszférában (jellemzően állami tulajdonú vállalkozásoknál) 12 ezer főt, a nonprofit szférában 10 ezer főt alkalmaztak ilyen formában. A közfoglalkoztatottak átlagosan bruttó 79 800 forintot kerestek az elmúlt évben. A közfoglalkoztatás átlagosan 7 hónap teljes munkaidős, többnyire egyszerű, képzettséget nem igénylő munkát jelent. A közfoglalkoztatás foglalkoztatáspolitikai programként a nyilvántartott álláskeresők 36%-át érintette. Közöttük nagyobb arányban találunk férfiakat, valamint alacsonyabb iskolai végzettségűeket. A közfoglalkoztatás révén nagy számban olyanok is rendszeres munkalehetőséghez jutottak, akiknek erre évek óta kevés esélyük nyílt.

A főosztályvezető előadását nagy tetszés fogadta. Majd a polgármester biztatására a területfejlesztéssel foglalkozó szakemberek kérdéseket intéztek az előadóhoz, valamint magához a polgármesterhez is.

A megbeszélés résztvevői egyetértettek abba, hogy mindezen kérdésekre egy későbbi időpontban térnek vissza. Önt, mint a Területfejlesztési Főosztály munkatársát azzal bízta meg a polgármester, hogy készítse elő a következő megbeszélés munkaanyagát.

Mely jogszabályok határozzák meg a közmunkaprogram működését?

Milyenek ítéli meg az önkormányzatok közmunkával kapcsolatos leterheltségét?

Milyenek ítéli meg a közfoglalkoztatási rendszer hatékonyságát?

Feladat:

Válaszoljon a területfejlesztési szakemberek kérdéseire!

A MEGOLDÁS ÉS ALGORITMUSA

1. A PREZENTÁCIÓ SZÖVEGÉT ÚJRA ÁT KELL TEKINTENI. ABBAN KI KELL EMELNI AZOKAT A FONTOS FOGALMAKAT, MUTATÓSZÁMOKAT, AMELYEK A TÉRSÉG FEJLŐDÉSÉNEK ELEMZÉSÉNÉL SZÁMOTTEVŐEK. AZ ÖSSZETARTOZÓ, EGY DIMENZIÓBA SOROLT MUTATÓSZÁMOK AZONOS SZÍNT KELL KAPJANAK, EZ MEGKÖNNYÍTI A KÉSŐBBI FELDOLGOZÁST.

Kisjancsi foglalkoztatási szerkezete országos összehasonlításban

Az elmúlt években javultak hazánk munkaerő-piaci mutatói. A foglalkoztatottak száma és aránya is növekedést mutatott, a munkanélküliség és az inaktivitás csökkent. A foglalkoztatottak száma 2011 óta folyamatos emelkedik, a munkanélküliek száma 2013 óta

csökken. A foglalkoztatás 2015-ben az utóbbi közel két és fél évtized legmagasabb szintjét érte el, miközben a munkanélküliség hosszú évek óta nem tapasztalt mélypontra esett vissza. Mindez nemzetközi összehasonlításban is hazánk munkaerő-piaci helyzetének javulását eredményezte. 2015-ben a 15–64 éves munkanélküliek száma 36 ezer fővel 307 ezerre, a munkanélküliségi ráta 7,8-ről 6,8%-ra mérséklődött az egy évvel korábbihoz képest. A munkanélküliségi mutatók a férfiak körében nagyobb mértékben csökkentek, mint a nőknél. 2011–2012-ben az előző időszakhoz képest nőttek hazánkban a regionális különbségek a foglalkoztatásban. Ugyanakkor 2013-ban a közmunkaprogramok kiterjesztése a korábbiaknál kisebbre, 10 százalékpont alá szorította a legmagasabb és a legalacsonyabb foglalkoztatási rátájú régió közötti differenciát, miután a közfoglalkoztatásban a hátrányosabb gazdasági helyzetű térségek nagyobb arányban vettek részt. Zala megyében 2011-ben 12,1 % volt a munkanélküliségi ráta, ami 2015-re 5,4 %-ra esett vissza.

Kisjancsi településen a nyilvántartott álláskeresők száma 2011-ben 63 fő volt 2015-ben pedig ez a szám 23 főre csökkent. Hasonló tendencia figyelhető meg az egy éven túl nyilvántartott álláskeresők számának alakulásában, amelyek száma 17 főről 3-főre csökkent.

A közfoglalkoztatás helyzetének alakulása az elmúlt időszakban

A közfoglalkoztatásban részt vevők számának alakulása évenként ugyan eltérő mértékben, de hatással volt a foglalkoztatás egészének változására. Az alacsony iskolai végzettségűek, a hátrányos térségekben élők, illetve a romák körében számít a közmunka döntő jelentőségű tényezőnek. Számukra az elérhető munkalehetőségek köre a nyílt munkaerőpiacon sokkal korlátozottabb. 2012-ben és 2013-ban a foglalkoztatottak létszám növekedésének hattizede származott a közfoglalkoztatottak számának növekedéséből, 2014-ben ez az ötödére csökkent, míg 2015-ben a harmadát tette ki. Az elmúlt két évben a téli közmunkaprogramoknak köszönhetően a közfoglalkoztatottak létszámának havonkénti alakulása jelentősen kiegyensúlyozottabb volt a korábbiaknál. Éves átlagban 2015-ben – az intézményi munkaügyi statisztika szerint – 192 ezer főt alkalmaztak közfoglalkoztatottként, 9 ezer fővel (5,1%-kal) többet, mint 2014-ben. A költségvetési szektorban, azon belül pedig a közigazgatásban 2015-ben átlagosan 170 ezer fő dolgozott közfoglalkoztatottként. A versenyszférában (jellemzően állami tulajdonú vállalkozásoknál) 12 ezer főt, a nonprofit szférában 10 ezer főt alkalmaztak ilyen formában. A közfoglalkoztatottak átlagosan bruttó 79 800 forintot kerestek az elmúlt évben. A közfoglalkoztatás átlagosan 7 hónap teljes munkaidős, többnyire egyszerű, képzettséget nem igénylő munkát jelent. **A közfoglalkoztatás foglalkoztatáspolitikai programként a nyilvántartott álláskeresők 36%-át érintette. Közöttük nagyobb arányban találunk férfiakat, valamint alacsony vagy annál alacsonyabb iskolai végzettségűeket.** A közfoglalkoztatás révén nagy számban olyanok is rendszeres munkalehetőséghez jutottak, akiknek erre évek óta kevés esélyük nyílt.

2. A KÖVETKEZŐ LÉPÉS A SZAKTERÜLET ÉS DIMENZIÓINAK LEHATÁROLÁSA.

Szakterület: településfejlesztés

Szakterület dimenziói:

- TÁRSADALMI DIMENZIÓK
- POLITIKAI DIMENZIÓK
- SZOCIÁLPOLITIKAI DIMENZIÓK
- GAZDASÁGI DIMENZIÓK

Fogalmak:

Közfoglalkoztatás

A közfoglalkoztatási rendszer átalakításának az alapjait a *2011. évi CVI. törvény közfoglalkoztatásról és a közfoglalkoztatáshoz kapcsolódó, egyéb törvények módosításáról* szóló jogszabály, a *2012. évi I. törvény a munka törvénykönyvéről*, valamint *375/2010. (XII.31.) Korm. rendelet a közfoglalkoztatáshoz nyújtható támogatásokról* tette le. A közfoglalkoztatás típusai az alábbiak voltak a vizsgált időszakban:

- Rövid időtartamú közfoglalkoztatás. Foglalkoztatást helyettesítő támogatásra jogosultak számára, 1-4 hónapos időtartamban, napi 4 órás tevékenységet jelent mindössze 28.500 Ft-ért. A foglalkoztatást helyettesítő támogatás összege 22.800 Ft volt, ez esetben az alkalmi munkavégzést tiltották. Fő funkciója az volt, hogy „költséghatékonyan” demonstrálja milyen sokan vesznek részt a közfoglalkoztatásban. A negatív tapasztalatok alapján 2011 után már nem alkalmazták.
- Hosszabb időtartamú közfoglalkoztatásba azon álláskeresőket is bevonták, akik szakképzettséget igénylő munkát is képesek voltak elvégezni. A foglalkoztatás 2-11 hónapos időtartamban, legalább napi 6, de tipikusan napi 8 órában valósult meg.
- Országos közfoglalkoztatási program. Akár egész éves, 8 órás foglalkoztatás is lehet. A közfoglalkoztatók nem csak állami szervek lehetnek, hanem magán erdőgazdaságok, vízgazdálkodási társulatok is. Akár multispecifikus feladatok ellátására is.

3. A FOGALMAK ÉS A MUTATÓK ÁTTEKINTÉSÉT KÖVETŐEN VALAMENNYI KAPCSOLÓDÓ ISMERETET FELDERÍTETTÜK. ÍGY MÁR LEHETŐSÉGÜNK VAN ARRA, HOGY A TERÜLETFEJLESZTÉSI SZAKEMBEREK ÁLTAL FELTETT KÉRDÉSEKRE SZAKMAILAG MEGALAPOZOTT VÁLASZT NYÚJTHASSUNK.

Mely jogszabályok határozzák meg a közmunkaprogram működését?

2011. évi CVI. törvény a közfoglalkoztatásról és a közfoglalkoztatáshoz kapcsolódó, valamint egyéb törvények módosításáról

https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1100106.TV. Letöltés ideje: 2017. 04. 26.

2012. évi I. törvény a munka törvénykönyvéről

https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1200001.TV. Letöltés ideje: 2017. 04. 26.

375/2010. (XII.31.) Korm. rendelet a közfoglalkoztatáshoz nyújtható támogatásokról

https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1000375.KOR. Letöltés ideje: 2017. 04. 26.

Milyenek ítéli meg a közfoglalkoztatási rendszer hatékonyságát?

Összességében elmondható, hogy a jelenlegi közfoglalkoztatási rendszer nem feltétlenül tudja betölteni azt a szerepet, melyet bevezetésekor szántak neki. A tapasztalatok szerint a programban résztvevő foglalkoztatottak közül kevesen kerülnek vissza az elsődleges

munkaerőpiacra, ahogy a kisjancsii közfoglalkoztatásban résztvevők nyilatkozatából kitűnik jelentős részüknek nincs is szándékában, illetve megfelelő végzettség nélkül nem is tud újra munkába állni. Eddigi tapasztalatok szerint Kisjancsiban a közfoglalkoztatottaknak kb. 10%-a kapott munkát az elsődleges munkaerő piacon.

Milyennek ítéli meg az önkormányzatok közmunkával kapcsolatos leterheltségét?

Az önkormányzatokra a jelenlegi rendszer jelentős adminisztratív munkát hárít, illetve nehézkes az előre tervezés. Viszont az is elmondható, hogy településfejlesztés szempontjából nagy lehetőség van a közfoglalkoztatottakban, hisz az önkormányzat „olcsó” munkaerőt kap (ami azonban azt jelenti a közfoglalkoztatott számára, hogy a közfoglalkoztatásban lévő bérszínvonal alacsony, egy biztos egzisztencia kialakítására alkalmatlan). Minél távolabb van valaki az elsődleges munkaerőpiactól, annál nehezebb és költségesebb az integrációja, ez a nehéz feladat megoldása, azonban úgy tűnik jelenleg még várat magára.

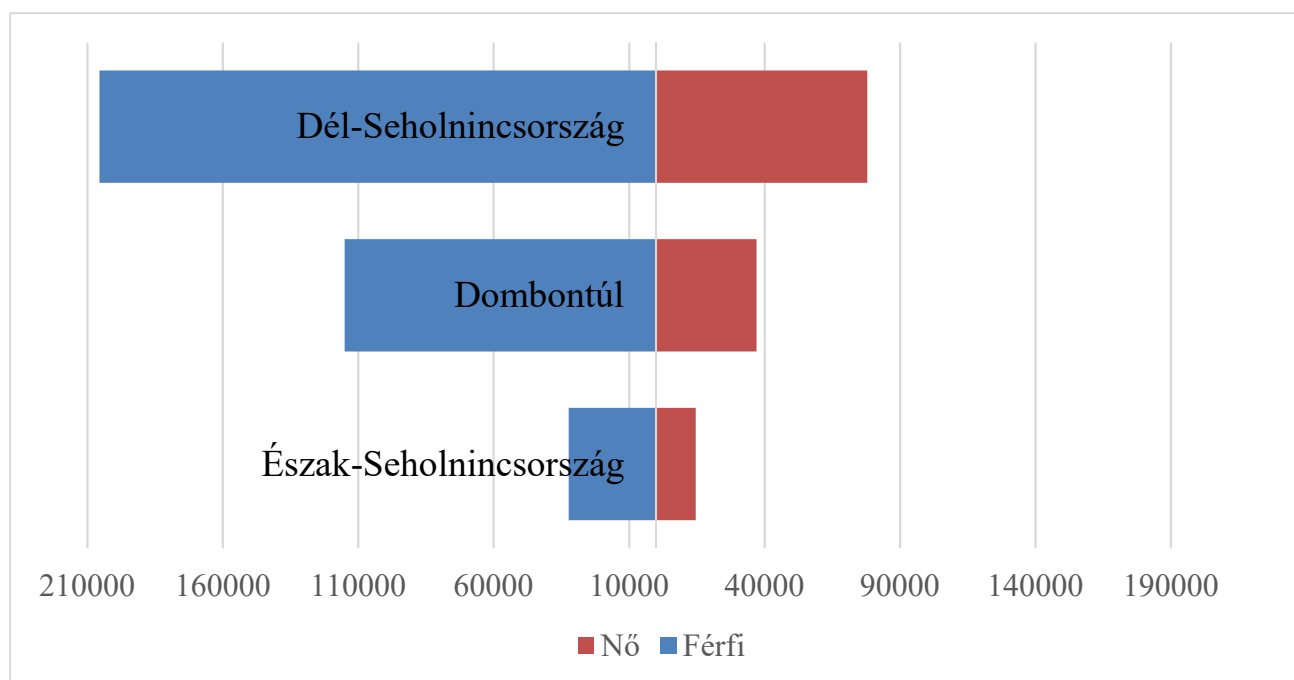
V. AZ AGRÁRTÁRSADALOM UTÁNPÓTLÁSÁNAK BIZTOSÍTÁSA A MEZŐGAZDASÁGI TÁMOGATÁSOK TÜKRÉBEN

Hegedűsné dr. Baranyai Nóra

„Seholnincsország” egyik mezőgazdasági szempontból jelentős megyéjének kistelepülésén a Művelődési Házban fiatal gazdálkodóknak tartottak rendezvényt „Gazda születik, avagy milyen lehetősége van ma egy fiatal gazdálkodónak?” címmel. A rendezvényen Tóth Irén pályázati referens tartott előadást, melynek keretében ismertette a mezőgazdaságban tevékenykedők helyzetét, különös tekintettel a korösszetételre.

„A nemzetközi tendenciákhoz hasonlóan, „Seholnincsország” gazdátársadalmában is kedvezőtlen a korösszetétel. Az országban a kilencvenes évek elején zajló gazdasági és társadalmi változások keretében megvalósult a szövetkezeti közös tulajdon nevesítése, az üzletrészek kiadása, a földterületeket érintő kárpótlás és privatizáció. A földterületek jelentős része magántulajdonba került. Mint ahogyan az akkor induló kis- és közepes vállalkozások alapítói esetében, úgy a földterülethez jutó és gazdaságot alapító tulajdonosok esetében is jellemzően a 30-50 éves korosztály volt többségben. A kilencvenes években alapított vállalkozások közül sokan mára már felhagyni kényszerültek tevékenységükkel. Ennek különböző okai lehettek, mint pl.: szakértelem hiánya, tőke hiánya, egyéb feltételek hiánya. Sokan viszont jó gazdálkodással jövedelmező és életképes vállalkozásokat építettek fel és működtetnek napjainkban is. Az említett időszak óta több mint 20 év telt el, ami azt jelenti, hogy a többséget jelentő 30-50 éves tulajdonosok napjainkban már 50-70 éves korosztályhoz tartoznak.

A gazdálkodók száma jelentős eltérést mutat nem és területi egység szerint is. Az 1. ábrán látható, hogy a gazdálkodók zöme a férfiak közül kerül ki. Nagyrégió szintjén pedig az állapítható meg, hogy nem egységes a gazdálkodói kör. Dél-Seholnincsország nagyrégióban gazdálkodnak legtöbben, ezt követi a Dombontúl nagyrégió, és legkevesebben Észak-Seholnincsországban foglalkoznak mezőgazdasági tevékenységekkel, ez a jelentős regionális különbség zömében az eltérő talajadottságnak, a történeti fejlődésnek, a mezőgazdasági adottságnak és az éghajlati viszonyoknak köszönhető.

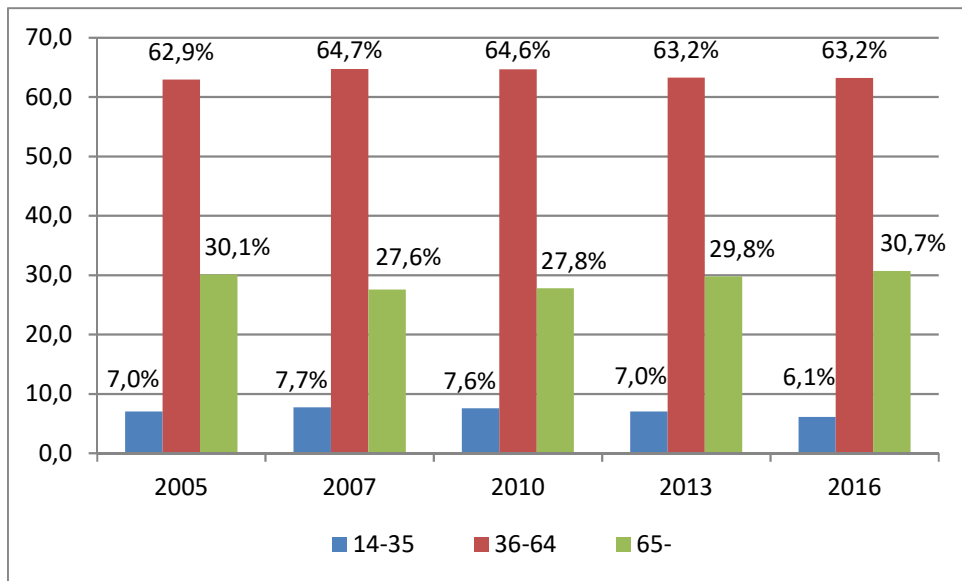

1. ábra: A gazdálkodók számának alakulása nem és területi egység szerint 2016-ban (fő)

Forrás: Seholnincsország Statisztikai Hivatalának adatai alapján saját szerkesztés

Az országban jelentősen nagyobb az **egyéni gazdaságok** száma a **gazdasági társaságokhoz** képest, melyek az ország összes gazdaságából csupán 1,4-1,8%-ot képviselnek. A gazdasági szervezetek majdnem háromnegyede 10 főnél kisebb létszámmal működik, és csak egyötödének van 40 évnél fiatalabb gazdaság irányítója. A gazdasági szervezetek esetében az irányító pozíciókat betöltő személyek jellemzően az idősebb korosztályt képviselik, az a tendencia érvényesül, hogy az életkor növekedésével, nagyobb valószínűséggel kerül valaki vezető szerepbe, mint fiatal korában.

A 2. ábra alapján jól látható, hogy a **legtöbb foglalkoztatott a 36-64 éves** korosztályban található az egyéni gazdaságokban, ezen belül is a **40 és 59 év közöttiekből**, ami az összes foglalkoztatott 40-45%-át adja. Emellett szembevetendő még a **65 éves kor feletti aránya stabil 30 % körüli aránya** minden vizsgált évben. Az **egyéni gazdaságok száma 2005-2016 között jelentősen csökkent**. Ez a tendencia a fiatal gazdálkodók esetében még erőteljesebben megfigyelhető: **az egyéni gazdálkodók körében a 40 év alattiak részaránya** tíz év alatt országos szinten **több mint 2 százalékkal csökkent**, 2016-ban 13% volt.

2. ábra: A gazdálkodók számának megoszlása az egyéni gazdaságokban korcsoportok szerint 2005-től 2016-ig (százalék)

Forrás: Sehólnincország Statisztikai Hivatalának adatai alapján saját szerkesztés

A gazdasági szervezetekben a fiatalok által irányított gazdasági szervezetek 55%-a csak növénytermesztéssel 10%-a kizárólag állattartással foglalkozott, míg 35%-uk vegyes profilú gazdálkodást végzett 2016-ban. A fiatal egyéni gazdálkodóknál a kizárólag növénytermesztéssel foglalkozók aránya 48%, míg a csak állattartással foglalkozóké 26% volt, szintén ekkora arányt képviseltek a vegyes profilú gazdálkodók. A fiatal gazdák számának erőteljes csökkenése miatt a termelési típusoknál is nagymértékű visszaesés volt megfigyelhető a 2000-2016 közötti időszakban. A csak növénytermesztéssel foglalkozók számának csökkenése elérte a 40%-ot, a csak állattartóké az 50%-ot, míg a vegyes profilú gazdaságok száma 60%-kal lett kevesebb.

A fiatal egyéni gazdálkodók esetében 60% körül alakult a csak saját fogyasztásra termelők aránya, ami egyébként elmondható az idősebb egyéni gazdálkodókkal kapcsolatban is. A 40 év alattiak negyede elsősorban piacra, körülbelül 20%-a pedig a fogyasztáson felüli részt (felesleget) értékesítve termel.

Az elsősorban értékesítésre termelők aránya a növénytermesztéssel foglalkozó fiatal egyéni gazdálkodóknál a legnagyobb, míg a saját fogyasztáson felüli felesleget értékesítők aránya a vegyes gazdálkodás folytatók esetében a legjelentősebb. A kizárólag saját fogyasztásra termelők aránya az állattartó gazdálkodóknál éri el a legnagyobb értéket.

A 40 év alatti gazdálkodóknál 2000 és 2016 között 12%-os növekedés volt a piacra termelők között, több mint 50%-os csökkenés a saját fogyasztásra termelőknél, és 70%-kal csökkent a saját fogyasztáson felüli felesleget értékesítők köre.

2016-ban a 10 fő alatti gazdasági szervezetek fiatal irányítóinak 37%-a felsőfokú, 27%-a középfokú, 8%-a pedig alacsonyfokú végzettséggel, 20 %-a csupán gyakorlati tapasztalattal rendelkezett, valamint közel 7%-uk még gyakorlati tapasztalattal sem bírt. Az egyéni gazdálkodók mezőgazdasági iskolázottsági szintje sokkal alacsonyabb volt, mint a gazdasági szervezetek irányítói esetében. A 40 év alattiaknál 2016-ban 3% körül volt a felsőfokú szakmai képzettséggel rendelkezők aránya. Ez az adat a 2000-es arányhoz képest 2%-kal nagyobb. A középfokú végzettséggel rendelkezők aránya 9%, az alacsonyfokú képesítéssel rendelkezőké 6%. Az egyéni gazdák nagy része (71%) szakmai képzés hiányában, csak gyakorlati tapasztalattal birtokában gazdálkodott, valamint 11%-nak még gyakorlati tapasztalata sem volt.

A 2016-os adatok szerint a 10 főnél kevesebbet alkalmazó gazdasági szervezetben, ahol 40 évnél fiatalabb volt az irányító, átlagosan 3 állandó alkalmazott dolgozott. A 40 évnél idősebbek által irányított gazdaságoknál 2 fő volt az átlagos alkalmazottak száma. 2000 és 2016 közötti időszakban azoknál az egyéni gazdaságoknál, ahol a gazdálkodó 40 év alatti volt, a munkát végzők által ledolgozott munkanapok száma megfelelően csökkent. Ez a már említett gazdaságszám csökkenésének és a gépesítésnek eredménye. 2016-os adat szerint egy gazdaságra 135 munkanap jutott, ebből egy 40 év alatti gazdálkodó 76 munkanapot dolgozott le. Az egyéni gazdaságoknál természetesen jellemző a családi munkaerő részvétele, ami az adatokban is megmutatkozik. A fiatal gazdák egyéni gazdaságaiban tevékenykedett a mezőgazdaságot segítő családtagok 13%-a. Országosan 2 fő nem fizetett dolgozó jutott egy egyéni gazdaságra.

A 2000-2016 közötti időszakban a fiatal egyéni gazdálkodók gazdasági aktivitás szerinti eloszlása változásokon ment keresztül. 2000-ben az egyéni gazdálkodók 79%-a volt foglalkoztatott, 2016-ban ez az érték már csak 73% volt.

A munkanélküliek valamint a nyugdíjasok aránya kisebb mértékű csökkenést mutatott. A nyugdíjasok hányada 2016-ban meghaladta a 2%-ot, a munkanélkülieké 10% alatt maradt.

2016-ban az ország földjeinek közel 40%-át (3,6 millió hektár) az egyéni gazdaságok valamint a 10 fő alatti gazdasági szervezetek művelték. A gazdálkodók földterületük nagy részét mezőgazdasági területként, azon belül pedig leginkább szántóként hasznosították.

A szántóterületek valamivel több, mint ötöd részét művelték 40 év alatti irányítóval bíró szervezetek. A mezőgazdasági terület átlagos mérete az ő estükben 136 hektár volt, ami az idősebb irányítóval rendelkező gazdaságok átlagos területéhez (129 hektár) képest nem mutat nagy eltérést.

2016-os adatok alapján Magyarország mezőgazdasági területeinek több mint a fele 527 ezer egyéni gazdaság rendelkezésére állt. A 2000 és 2016 között eltelt 16 év alatt a 40 év alatti fiatal gazdálkodók nagy része felhagyott a mezőgazdaság terület művelésével. Ennek a következménye, hogy 53%-os visszaesést követően a számuk 2016-ban csupán 68 ezer volt. Az egyéni gazdaságok által művelt mezőgazdasági területeknek csupán 16%-át használták fiatal gazdálkodók. Viszont ők országsszerte átlagosan nagyobb területeket műveltek, mint idősebb gazdálkodó társaik.

A tengerentúli országokban és az Európai Unióban is érzékelhető, hogy a fiatal gazdálkodók száma folyamatos csökkenést mutat. Ennek köszönhető, hogy a gazdaságok vezetőinek átlagéletkora növekszik. Az EU-ban általában a 35 év alatti gazdálkodókat tekintik fiatal gazdának (Magyarországon ugyanez a meghatározás a 40 év alattiakat érinti).

Az EU felismerte, hogy a fiatal gazdálkodók támogatásra szorulnak, ezért a Közös Agrárpolitika (KAP) keretrendszerén belül a tagállamok számára támogatási intézkedéseket tettek lehetővé. A tagállamok feladata volt, hogy a támogatást a lehető leghatékonyabb rendszerben osszák szét. Az első ilyen jellegű támogatások EU-s szinten az 1980-as években jelentek meg. A fiatal gazdák magasabb intenzitású beruházási támogatásra, valamint ösztönzésképpen egyéb kedvezményekre lettek jogosultak. Ezek a lehetőségek a magyar gazdák számára a 2004-es EU-s csatlakozás után nyíltak meg.

A pályázati referens előadását nagy tetszés fogadta. Majd a polgármester biztatására a megbeszélés résztvevői kérdéseket intéztek az előadóhoz:

„Mi a véleménye, miként fog alakulni a jövőben a fiatal gazdálkodók sorsa Magyarországon? Milyen pályázati lehetőségek állnak rendelkezésre a fiatal gazdálkodók előtt?”

A pályázati referens Önt, mint a téma szakértőjét bízta meg azzal, hogy válaszoljon a feltett kérdésekre.

Feladat:

Válaszoljon a kérdésekre!

A MEGOLDÁS ÉS ALGORITMUSA

Megválaszolendő kérdések:

- a) *Mi a véleménye, miként fog alakulni a jövőben a fiatal gazdálkodók sorsa Magyarországon?*
- b) *Milyen pályázati lehetőségek állnak rendelkezésre a fiatal gazdálkodók előtt?*

1. A PREZENTÁCIÓ SZÖVEGÉT ÚJRA ÁT KELL TEKINTENI. ABBAN KI KELL EMELNI AZOKAT A FONTOS FOGALMAKAT, MUTATÓSZÁMOKAT, AMELYEK A FIATAL GAZDÁLKODÓK HELYZETÉNEK ELEMZÉSÉNÉL SZÁMOTTEVŐEK. AZ ÖSSZETARTOZÓ, EGY DIMENZIÓBA SOROLT MUTATÓSZÁMOK AZONOS SZÍNT KELL KAPJANAK, EZ MEGKÖNNYÍTI A KÉSŐBBI FELDOLGOZÁST.
2. A KÖVETKEZŐ LÉPÉS A SZAKTERÜLET ÉS DIMENZIÓINAK LEHATÁROLÁSA.

Szakterület: fiatal gazdálkodók helyzete és lehetőségei

Szakterület dimenziói:

- KORÖSSZETÉTEL
- GAZDASÁGI SZERVEZETEK
- EGYÉNI GAZDASÁGOK

3. MEG KELL HATÁROZNI A KAPCSOLÓDÓ FOGALMAKAT.

Fogalmak, mutatószámok

Állandó alkalmazott:

minden olyan (teljes és részmunkaidőben foglalkoztatott) személy, aki a megfigyelt gazdaságban az elmúlt 12 hónapban minden héten rendszeresen mezőgazdasági munkát végzett függetlenül a munkahét hosszától, és ezért (pénzbeli vagy természetbeni) juttatásban részesült (Forrás: <https://www.ksh.hu/docs/hun/info/02osap/2016/kitoltesi/d162374.pdf>)

Családi munkaerő:

az egyéni gazdaságokban az egyéni gazdálkodó és családtagjai, akik az elmúlt 12 hónap során mezőgazdasági munkát végeztek, és tevékenységükért nem kapnak fizetést (Forrás: <https://www.ksh.hu/docs/hun/info/02osap/2016/kitoltesi/d162374.pdf>)

Éves munkaerőegység:

egységnyi munkaerő éves munkavégzése, amely 1800 munkaórának, azaz 225, egyenként 8 órás munkanapnak felel meg. Ennek a mutatónak a segítségével a töredékidejű munkavégzést teljes munkaidősre átszámítva tudjuk összehasonlítani a különböző időtartamban foglalkoztatott személyek munkaerőráfordítását (Forrás: https://www.ksh.hu/docs/hun/agarar/agrarium2016/modszertani_megjegyzesek_agrarium_2016.pdf).

Időszaki alkalmazott:

a gazdaságban szezonális munkát (betakarítás, metszés stb.) végzők száma (Forrás: https://www.ksh.hu/docs/hun/agarar/agrarium2016/modszertani_megjegyzesek_agrarium_2016.pdf)

Standard termelési érték (STÉ):

alatt a bruttó mezőgazdasági termelés fő- és a melléktermékeinek termelői áron számított, pénzben kifejezett értékét értjük. Az értékeket az egységenkénti termelésnek a termelői árral képzett szorzataként számoljuk ki. Ez nem tartalmazza a hozzáadottértékadókat, a termékekre kivetett adókat és a közvetlen kifizetéseket. A standard termelési értékek 12 hónapos termelési időszakokra vonatkoznak (naptári év vagy mezőgazdasági termelési év). A növénytermesztési ágazatok esetében az STÉ-t a hektárban kifejezett terület alapján számítjuk

ki. Az állattenyésztési ágazatok esetében az STÉ-eket a baromfi kivételével egyedenként állapítjuk meg, a baromfi esetében egy egység 100 egyedre vonatkozik, a méhek esetében pedig a számolás egysége a méhcsalád (Forrás: https://www.ksh.hu/docs/hun/agarar/agrarium2016/modszertani_megjegyzesek_agrarium_2016.pdf).

Gazdálkodási forma szerinti csoportosítás:

Az 1994. január 1-jétől érvényben lévő csoportosítás mellett a mezőgazdasági sajátosságoknak megfelelő csoportok tartalma a következő: **Gazdasági szervezet:** mezőgazdasági tevékenységet folytató vállalkozás az egyéni vállalkozás nélkül, a költségvetési és egyéb szervezetekkel együtt. **Egyéni gazdálkodó** (tevékenysége: egyéni gazdálkodás): mezőgazdasági tevékenységet folytató egyéni vállalkozó, valamint mezőgazdasági tevékenységet folytató háztartás (az állatállomány és a földterület nagyságától függetlenül). A termelést és az értékesítést fontosabb termékekre és a belföldi termékosztályozásban alkalmazott csoportosításban közöljük. Az adatok összehasonlításánál figyelembe kell venni, hogy az 1996-ban bevezetett belföldi termékosztályozás szerint a zöldségfélék nem tartalmazzák a fűszerpaprikát, a növényi termékek pedig a fűszernövényeket, azok csak a növénytermesztési és kertészeti termékek között szerepelnek. (Forrás: www.ksh.hu/docs/hun/modsz/modsz41.html)

4. A FOGALMAK ÉS ÁTTEKINTÉSÉT KÖVETŐEN VALAMENNYI KAPCSOLÓDÓ ISMERETET FELDERÍTETTÜK. ÍGY MÁR LEHETŐSÉGÜNK VAN ARRA, HOGY A FELTETT KÉRDÉSEKRE SZAKMAILAG MEGALAPOZOTT VÁLASZT NYÚJTHASSUNK. TÉTELESEN TEKINTSÜK ÁT A KÉRDÉSEKET, ÉS ADJUNK MEG RÁ A VÁLASZOKAT:

a) *Mi a véleménye, miként fog alakulni a jövőben a fiatal gazdálkodók sorsa Magyarországon?*

Magyarországon a KSH és az AGRYA közös tanulmányt adott ki a fiatal gazdák helyzete Magyarországon címmel (Forrás: www.agrya.hu/sites/default/files/.../ksh_agrya_kiadvany_fiatal_gazda_vegleg.pdf).

Az ebben a kiadványban leírtak Sehelnincsország fiatal termelőire is jellemzőek, azaz az egyéni gazdálkodók korösszetétele kedvezőtlen képet mutat jelenleg, a kívánt generációváltás helyett az elöregedés jellemezi. A gazdálkodók számának csökkenése kedvezően hatott a versenyképesség javítása szempontjából fontos földbirtok-koncentrációra. Országosan a fiatalok által használt mezőgazdasági terület nagysága alig változott. A szántóföldi növények vetésszerkezete a fiatal egyéni gazdálkodóknál a gabonafélék túlsúlyát mutatja jelenleg, a jövőben az olajos ipari növények területében várható pozitív elmozdulás.

Az egyéni gazdálkodók főbb gazdasági haszonállat-fajai közül a sertés- és a tyúkállomány az utóbbi időszakban csökkent, a szarvasmarha-állomány ennél valamivel kevésbé esett vissza, míg a juhállomány minimális gyarapodást mutatott. Ez a tendencia a jövőben is hasonlóan fog alakulni a világpiaci előrejelzések miatt.

A tíz főnél kevesebbet foglalkoztató negyven évesnél fiatalabb irányítóval rendelkező mezőgazdasági szervezetek esetében a szántóföldi növények vetésszerkezetét a gabonafélék túlsúlya jellemezte, a második legnagyobb területen vetett növénycsoport pedig az ipari növényeké volt.

A fiatal egyéni gazdálkodók körében várhatóan a jövőben is a férfiak lesznek túlsúlyban.

Azokban az években, amelyekben pályázni lehetett a fiatal gazdák induló támogatására, megnőtt azoknak a fiataloknak a vállalkozásindítási kedve, akik mezőgazdasági tevékenységet szeretnének folytatni.

Azoknál a gazdálkodóknál, akik új belépők a piacon a gazdálkodás első éveiben elérhető jövedelem éppen csak a létminimumhoz elég. Legnagyobb problémát a földhöz jutás jelenti számukra, valamint a bürokrácia és a jogszabály-változások. A gazdálkodók körében intenzíven jelentkezik az igény kedvezményes hitel, hitelkamat-támogatás, illetve garanciavállalás iránt. Jelentős részük azt tervezi, hogy az elkövetkezendő öt évben szeretne beruházásokat végrehajtani a gazdaságban.

b) Milyen pályázati lehetőségek állnak rendelkezésre a fiatal gazdálkodók előtt?

A Fiatal gazdák induló támogatásáról 2017-ben az alábbiak ismertek (VP 6.1.1.):

A kiírás célja a fiatal mezőgazdasági termelők gazdaságalapításának, valamint a birtokstruktúra átalakításának előmozdítása, a mezőgazdasági munkaerő korstruktúrájának javítása, a vidék népességmegtartó képességének növelése és a mezőgazdasági termelő tevékenység hosszú távú megtartása.

A. Jogosultak köre:

Természetes személy:

- Főtevékenységként mezőgazdasági tevékenységet 12 hónapnál nem régebben folytató egyéni vállalkozó, aki **18-40 év** közötti,
- **mezőgazdasági szakismerettel** rendelkező,
- a pályázat benyújtásakor igazolhatóan **minimum 6.000, maximum 25.000 STÉ** üzemméreti potenciállal rendelkező,
- természetes személy.

Jogi személy:

- Főtevékenységként mezőgazdasági tevékenységet 12 hónapnál nem régebben folytat,
- A jogi személy kizárólagos tulajdonosa és ügyvezetője **legfeljebb 12 hónapja folytat mezőgazdasági tevékenységet, mint főtevékenységet,**
- A jogi személy kizárólagos tulajdonosa és ügyvezetője **legalább 18, legfeljebb 40 éves,** valamint államilag elismert **mezőgazdasági jellegű szakismerettel** rendelkezik,
- A támogatási kérelem benyújtásakor a jogi személy kizárólagosan **legalább 6 000 STÉ** értékű, a jogi személy és a jogi személy kizárólagos tulajdonosa és ügyvezetője együttesen **legfeljebb 25 000 STÉ** értékű termelési potenciállal rendelkezik.

1.1 B. Finanszírozási kérdések

*A támogatás vissza nem térítendő támogatás, **40.000 Euro** összegben*

Két részletben igényelhető:

- 75% előre,

- 25 % az első rész igénylése utáni 3. évtől, az üzleti tervnek megfelelő teljesítés után

1.2 C. Kötelezően teljesítendő vállalások a támogatáshoz

- legkésőbb a vállalkozói regisztrációt követő évben egyéni vállalkozóként első adóbevallás benyújtása,

- az adóbevallás benyújtása után legkésőbb 18 hónapon belül aktív mezőgazdasági termelővé válás,

- támogatási döntés után legkésőbb 9 hónapon belül az üzleti terv végrehajtásának megkezdése,

- a legalább 6000 STÉ üzemméret fenntartása a működtetési időszak végéig,

- legkésőbb a 3. naptári év elejére: főállású egyéni vállalkozóvá válás,

- legkésőbb a 4. naptári év végére az üzleti tervben vállaltak végrehajtása,

- kötelező képzés legkésőbb a második támogatási részlet igényléséig,

- a támogatás 4. lezárt gazdálkodási évében minimum az előző évi bérminimum mértékét elérő jövedelem elérése mezőgazdasági tevékenységből.

Előnyt jelentő tényezők:

- üzleti és pénzügyi terv minősége,

- szakmai képzettség szintje,

- igazolható szakmai gyakorlat,

- magasabb hozzáadott értékű gazdálkodás (kertészet, állattenyésztés),

- környezeti- és klíma-alkalmazkodás (komposztálótér, vagy megújuló energia kiépítése, vagy EURO4 környezetvédelmi besorolású gép vásárlása),
- minőségi rendszerben való részvétel vállalása,
- ökológiai gazdálkodás vállalása,
- munkavállaló foglalkoztatása teljes, vagy részmunkaidőben a 2. év elejétől,
- megváltozott munkaképességű munkavállaló foglalkoztatása,
- kereskedelmi partnerekkel kötött megállapodások,
- termelői együttműködésben való részvétel (pl.: TÉSZ, TCS, egyéb mg termék értékesítéséhez kapcsolódó integráció),
- üzemméret növelésének a vállalása (100, vagy 150%-al),
- gazdaságának földrajzi elhelyezkedése,
- főállás vállalása a 2. év elejétől,
- szaktanácsadó igénybe vétele,
- választható képzésen való részvétel,
- árbevétel növekedés,
- kifizetett jövedelem mértékének növelése a fenntartási időszakban. (Forrás: http://www.pafi.hu/_pafi/palyazat.nsf/067ed606fb62012ec12573990037d34b/5ca856683293f58ac125809c006edbd3?OpenDocument)

ÖNÁLLÓ FELADAT

1. FELADAT: VÉGEZZEN ELEMZÉSEKET A RENDELKEZÉSRE ÁLLÓ ADATOK ALAPJÁN!

2 A családi munkaerő számának megoszlása korcsoportok és területi egységek szerint 2005-től 2016-ig (százalék)

14-35 év					
Terület	2005	2007	2010	2013	2016
Észak-Seholnincország	26,1	24,6	21,0	21,1	24,5
Dombontúl	27,8	27,4	25,1	22,4	26,9
Dél-Seholnincország	30,1	28,6	27,3	24,8	29,0
36-64 év					
Terület	2005	2007	2010	2013	2016
Észak-Seholnincország	58,3	62,6	64,8	62,8	59,4
Dombontúl	56,8	58,0	59,8	61,5	56,9
Dél-Seholnincország	56,1	59,4	59,4	60,3	55,8
65- év					
Terület	2005	2007	2010	2013	2016
Észak-Seholnincország	15,6	12,9	14,2	16,1	16,0
Dombontúl	15,4	14,6	15,1	16,1	16,2
Dél-Seholnincország	13,9	13,2	13,3	14,9	15,2

2. feladat: Tegyük fel, hogy Önhöz, mint a fiatal gazda pályázat ismerőjéhez fordul egy gazdálkodó, akinek van 4 millió krajcár tőkéje, 10 hektár földje.
- Milyen tanácsot tudna adni a pályázati lehetőségeiről?
 - Írja össze, hogy milyen információkat kérdezne meg az illetőtől, ahhoz, hogy megfelelő tanácsot tudjon adni!
 - Vázoljon fel neki több lehetséges alternatívát a leendő gazdálkodására vonatkozóan: az ismertetésnél térjen ki az elnyerhető forrásokra, a piaci lehetőségekre, a versenytársakra, a szabályozó rendszerre!

VI. A VIDÉKI GAZDÁLKODÓK SZEREPE ÉS KIHÍVÁSAI AZ INFORMÁCIÓS TÁRSADALOMBAN, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A VIDÉKFEJLESZTÉSI TÁMOGATÁSOKBAN REJLŐ FEJLESZTÉSI LEHETŐSÉGEKRE

Hegedűsné dr. Baranyai Nóra

„Seholnincsország” egyik mezőgazdasági szempontból jelentős megyéjének településén a Művelődési Házba gazdálkodóknak tartottak rendezvényt „Vidéki gazdálkodók helyzete az információs társadalomban?” címmel. A rendezvényen Rurális Géza pályázati referens tartott előadást, melynek keretében bemutatta a mezőgazdaságban tevékenykedők helyzetét az információs társadalomban.

„A gazdák, vállalkozók nagyfokú információs igénnyel lépnek fel, amelyet az információs szolgáltatóknak kell kielégíteniük. Az információs igények és az információs szolgáltatás közti rés csökkentése kapcsán alapvető elvárás, hogy a termelők tisztában legyenek azzal, hogy hol találhatóak, miként érhetőek el az információk.

A **mezőgazdasági termelők információs társadalomban** játszott szerep esetében lényegesek az alábbiak: *Esélyegyenlőség; Kölcsönös információs szolgáltatás; Állami kényszerítés; Önkéntesség; Anonimitás; Bizalom; Érdék.* **Esélyegyenlőség:** *biztosítani kell, hogy valamennyi termelő úgy hozhassa meg a döntését, hogy birtokában van az ugyanakkor rendelkezésre álló ugyanazon közhasznú információknak.* **Kölcsönös információs szolgáltatás:** *a gazdának, a vállalkozásoknak az információs társadalomban jelentős az adatközlési feladatuk, ki kell alakulnia egy információs „adok-kapok”-nak az adatszolgáltatók és az adatgyűjtők között.* **Állami kényszerítés:** *a termelők adatszolgáltatása államilag kötelezően lerendelt is lehet. Ennek általában megvannak a törvényi keretei pl. 1993. évi XLVI. statisztikai törvény.* **Önkéntesség:** *az agrárinformatikában ennek egyre nagyobb szerep van. A mai rendszerek általában reprezentatív mintán alapulnak.* **Anonimitás:** *az adatszolgáltatónak biztosnak kell lennie abban, hogy személyes adatai nem kerülnek illetéktelen kezekbe. (1992. évi LXIII. Tv. a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságra hozásáról szóló törvény).* **Bizalom:** *a rendszer csak akkor lehet sikeres, ha a gazda részéről fenn áll a bizalom.* **Érdék:** *elsősorban az érdek motiválja a gazdákat az információs szolgáltatásban. Az*

érdekek felismerése, valamint az érdekek érvényesítése a gazdák részéről csak akkor lehet sikeres, ha tudatilag és a lehetőségek tekintetében is felkészültek erre.

Seholnincsországban a 21. sz. első éveiben olyan **makrogazdasági információs rendszer** kifejlesztése volt a cél, amely megfelel egyrészt az EU elvárásainak, másrészt a hazai sajátosságokat is figyelembe veszi. Olyan rendszert kellett kialakítani, amely egymásra épülő alrendszerekből áll (a vállalkozóktól egészen a kormányzati szintig). Az **agrárinformációs rendszerek kiépítésének céljai** a vállalkozások tevékenységének segítése; Az agrárkormányzat elvárásainak való megfelelés; Az unió igényeinek kielégítése (EU-konformitás); A közvélemény tájékoztatása (Kapronczai I.(1999): Az agrárinformációs rendszer fejlesztése az EU csatlakozás tükrében)

Az információs rendszerekkel szemben támasztott minőségi követelmények:

- **Relevancia:** a felhasználói igények kielégítése
- **Pontosság:** a közölt végleges érték és a valós, de ismeretlen sokasági paraméter közötti különbség.
- **Időszerűség és időbeli pontosság:** azt az időtartamot jelenti, amely az adatközlés és a vizsgált jelenség időpontja között eltelik.
- **Hozzáférhetőség és érthetőség:** a hozzáférhetőség azon fizikai feltételeket jelenti, amely mellett a felhasználók hozzájutnak az információkhoz. Az érthetőség az információs környezetre vonatkozik, azaz arra hogy az információk mellé adnak-e meta-adatokat.
- **Összehasonlíthatóság:** alkalmazott fogalmaknak és definícióknak a megfeleltetése
- **Koherencia:** az információ bázisok összekapcsolhatók többféle használatra különböző módokon.
- **Teljesség:** az adatbázisokhoz való hozzáférhetőségnek a mértéke, ahhoz viszonyítva, hogy milyen adatbázisoknak kellene létezniük.

Miért is van szükség agrárinformációs rendszerre?

- A gazdasági és politikai területek mellett a közös agrárpolitika tartja össze az Európai Közösség különböző országait.
- A KAP működéséhez elengedhetetlenül szükséges egy pontos, megbízható és gyors információs rendszer, mely képes arra, hogy az agrárterület minden gazdasági szereplőjét megfelelőképpen tájékoztassa az adott szinten.

- *Szüksége van rá az Európai Unió döntéshozatali szerveinek a megfelelő agrárpolitikai döntések előkészítéséhez és ellenőrzéséhez, de ugyanakkor szüksége van rá a termelőnek, a felvásárlónak, a kereskedőnek és a fogyasztónak is.*

Az agrárinformációs rendszer fő célkitűzései

- *rugalmas adatgyűjtés a tagországok eltérő struktúrájú agrárágazataiból*
- *az adatok konzisztenciájának és valószínűségének ellenőrzések az adatok feldolgozásának minden szintjén*
- *agrárágazat monitoringja a jövedelmi mutatók kiszámításával, és a növénytermesztés és állattenyésztés részletes elemzésével*
- *az agárszektor fejlődésének elemzése egy bizonyos időtartam adataink segítségével*
- *támogatások levezénylése*
- *előrejelzések, szimulációk. (Forrás: <https://miau.gau.hu/miau/14/fodor.doc>)”*

A pályázati referens előadását nagy tetszés fogadta. Majd a polgármester biztatására a megbeszélés résztvevői kérdéseket intéztek az előadóhoz:

Melyek azok az agrárinformációs rendszerek, amelyek ma leginkább segítik a gazdálkodók tevékenységét?

Melyek azok a legfőbb vidékfejlesztési támogatások, melyek a gazdálkodók rendelkezésére állnak a 2014-2020 közötti tervezési időszakban?

A pályázati referens, Önt kérte fel, hogy válaszoljon a feltett kérdésekre. Tette ezt azért, mert a pályázati cégükönél Ön foglalkozik ezzel a területtel.

Feladat:

Válaszoljon a kérdésekre!

A MEGOLDÁS ÉS ALGORITMUSA

1. A PREZENTÁCIÓ SZÖVEGÉT ÚJRA ÁT KELL TEKINTENI. ABBAN KI KELL EMELNI AZOKAT A FONTOS FOGALMAKAT, MUTATÓSZÁMOKAT, AMELYEK AZ INFORMÁCIÓS TÁRSADALOM HELYZETÉNEK ELEMZÉSÉNÉL SZÁMOTTEVŐEK. AZ ÖSSZETARTOZÓ, EGY DIMENZIÓBA SOROLT TÉNYEZŐK AZONOS SZÍNT KELL KAPJANAK, EZ MEGKÖNNYÍTI A KÉSŐBBI FELDOLGOZÁST.
2. A KÖVETKEZŐ LÉPÉS A SZAKTERÜLET ÉS DIMENZIÓINAK LEHATÁROLÁSA.

Szakterület: információs rendszerek – vidékfejlesztési támogatások

Szakterület dimenziói:

- INFORMÁCIÓS TÁRSADALOM
- INFORMÁCIÓS RENDSZEREK
- AGRÁRINFORMÁCIÓS RENDSZEREK
- TÁMOGATÁSOK

3. MEG KELL HATÁROZNI A KAPCSOLÓDÓ FOGALMAKAT.

A döntéshozatal a következő információs rendszerekre támaszkodik

- FADN - Farm Accountancy Data Network - MSzIH - Mezőgazdasági Számviteli Információs Hálózat (Tesztüzemi Rendszer)
- EAA – Economic Accounts for Agriculture - MSzR - Mezőgazdasági Számlák Rendszere
- MIS – Market Information Systemn - Piaci Információs Rendszer
- IACS - Integrated Administration and Control System - IIER – Integrált Igazgatási és Ellenőrzési Rendszer

Az agrár-vidékfejlesztési támogatások új rendszere

KAP I. pillér (2014-2020):

- KÖZVETLEN TÁMOGATÁSOK (UNIÓS FORRÁS)
- PIACI INTÉZKEDÉSEK (UNIÓS FORRÁS)

KAP II. pillér (2014-2020):

- VIDÉKFEJLESZTÉS (UNIÓS ÉS NEMZETI FORRÁS)

+ Nemzeti támogatási jogcímek (nemzeti forrás)

Legfontosabb célkitűzések

- Munkahelyteremtés, vidéki munkahelyek megőrzése és fejlesztése (kertészeti ágazatok, állattenyésztés, élelmiszeripar);
- Mikro-, kis- és középvállalkozások kiemelt fejlesztése, differenciált segítése;
- Versenyképesség javítása, termelési és jövedelembiztonság;
- Környezetkímélő gazdálkodás = erőforrás-hatékonyság;
- Korszerű tudásbővítés, tudástranszfer és innováció;
- Területi kiegyenlítés és fókuszálás;
- Vidéki települések erőforrás-hatékony működése (helyi alapanyagok, szolgáltatások, megújuló erőforrások és együttműködések)

+ 2 tematikus alprogram: Rövid Ellátási Lánc (REL) Fiatal Gazda (FIG)

Merev tengelyek helyett rugalmas prioritások:

1. A tudásátadás és az innováció előmozdítása a mezőgazdaságban, az erdőgazdálkodásban és a vidéki térségekben.
2. A versenyképesség és életképesség fokozása a mezőgazdasági termelés valamennyi típusa esetében.
3. Az élelmiszerlánc szervezésének és a kockázatkezelésnek a mezőgazdaság terén történő előremozdítása.
4. A mezőgazdaságtól és erdészettől függő ökoszisztémák állapotának helyreállítása, megőrzése, javítása.
5. Az erőforrás-hatékonyság előmozdítása, alacsony CO₂ kibocsátású és az éghajlatváltozás hatásaihoz alkalmazkodni képes gazdaság irányába történő elmozdulás támogatása.
6. A társadalmi befogadás előmozdítása, a szegénység csökkentése és a gazdaság fejlesztése a vidéki térségekben.

(Forrás:http://www.szpi.hu/data/downloads/2016/12/19/Agrar_es_vidékfejlesztési_támogatás_ok.pdf)

4. A FOGALMAK ÁTTEKINTÉSÉT KÖVETŐEN VALAMENNYI KAPCSOLÓDÓ ISMERETET FELDERÍTETTÜK. ÍGY MÁR LEHETŐSÉGÜNK VAN ARRA, HOGY A FELTETT KÉRDÉSEKRE SZAKMAILAG MEGALAPOZOTT VÁLASZT

NYÚJTHASSUNK. TÉTELESEN TEKINTSÜK ÁT A KÉRDÉSEKET, ÉS ADJUNK MEG RÁ A VÁLASZOKAT:

Melyek azok az agrárinformációs rendszerek, amelyek ma leginkább segítik a gazdálkodók tevékenységét?

FADN - Farm Accountancy Data Network - MSZIH - Mezőgazdasági Számviteli Információs Hálózat (Tesztüzemi Rendszer):

Az Európai Bizottság a mezőgazdasági üzemek jövedelem-alakulásának és gazdálkodásának elemzésére, és a Közös Agrárpolitika támogatására 1965-ben egy reprezentatív információs rendszert hozott létre. A felmért gazdaságok 6,4 milliós alapsokaságot reprezentálnak. A meghatározott szempontok szerint kiválasztott adatszolgáltató gazdaságok önkéntesen csatlakoznak a rendszerhez. Az adatok nagy része számviteli nyilvántartásokból származik, melyet önként bocsájtanak rendelkezésre, melyek a vállalkozások tevékenységéről, erőforrásaikról, gazdálkodásuk eredményességéről tájékoztatnak. A mintegy 2100 adatszolgáltató gazdaság méret, regionális elhelyezkedés, tevékenységi irány és cégjogi forma szempontjából reprezentálja az ország mezőgazdaságát.

(Forrás: <https://www.aki.gov.hu/publikaciok/kuldes/a:1/A+tesztuzemi+rendszer+bemutatasa>)

EAA – Economic Accounts for Agriculture - MSZR - Mezőgazdasági Számlák Rendszere

A Mezőgazdasági számlarendszer szatellit számlákból áll, amelyek a mezőgazdaság 'ágzatának' sajátos jellegéhez igazított fogalmakkal szolgálnak. Felépítésükben nagyon közel állnak a nemzeti számlákhoz, összeállításuk mégis speciális szabályok és módszerek kidolgozását igényli.

A Mezőgazdasági számlarendszer legfőbb célja a mezőgazdaság egészének tiszta, halmozódásoktól mentes teljesítményének kimutatása. (Forrás: slideplayer.hu/slide/2107878/)

MIS – Market Information Systemn - Piaci Információs Rendszer

A Piaci Információs Rendszer egy államilag működtetett szolgáltatás, amely a széles körben forgalmazott mezőgazdasági termények árairól és mennyiségeiről rendszeresen adatokat gyűjt a vidéki, nagybani és fogyasztói piacokon, és ezt az információt időben és rendszeresen eljuttatja a gazdálkodókhöz, a kereskedőkhöz, a fogyasztókhöz, a kormányzati tisztviselőkhöz és az agrárpolitikai döntéshozókhöz.

A piaci információs rendszerek fő feladata a piaci transzparencia megteremtése, ami fontos előfeltétele egy működő versenynek. Cél, hogy a mezőgazdasági termelők termékeikért azt a bevételt kapják, amely a piacon reálisan elérhető.

Piaci információs rendszer céljai:

- *információátadás a piacgazdaság gyengébb pozícióban lévő piaci szereplői részére,*
- *a piac orientálása azon árak megállapításával, amelyek a mindenkori keresleti-kínálatti szituációnak megfelelnek,*
- *a verseny fenntartása és javítása.*

(Forrás: https://miau.gau.hu/mediawiki/index.php/Piaci_információs_rendszer)

IACS - Integrated Administration and Control System - IIER – Integrált Igazgatási és Ellenőrzési Rendszer

Az Európai Unió tagállamaiban kötelező az Integrált Igazgatási és Ellenőrzési rendszer (IIER) használata, amely segíti a Közös Agrárpolitikában meghatározott elvek szerinti mezőgazdasági támogatások szétosztását a megfelelő informatikai háttérrel.

Az IIER törvény szerint minden termelő minden évben egyetlen kérelmet nyújt be a területéről. A parcellák és az állatok is nyilvántartásba kerülnek, mely által lehetővé válik az azonosítás, az egyedi ellenőrzés és a termelők által benyújtott kérelmek összevetése a valósággal.

Az Európai Bizottság kezdettől fogva elvárta, hogy a tagországok a távérzékelés (űrfelvételek és légifelvételek kiértékelése) előnyeit kihasználják, amely több lépcsőben is beépült az ellenőrzési rendszerbe és kiváltja illetve csökkenti a helyszíni ellenőrzést.

Az IIER feladatai:

- *a lehető legkisebb ráfordítással és a modern információtechnika segítségével minél több támogatási intézkedést kezeljen,*
- *a kérelmezési eljárást tegye hatékonyvá és egyszerűvé,*
- *segítse a különböző támogatási feltételek betartásának megbízható ellenőrzését,*
- *segítse a tényleges támogatási jogosultság megállapítását a jogosulatlan kifizetések kizárása érdekében.*

(Forrás: https://miau.gau.hu/mediawiki/index.../Integrált_Igazgatási_és_Ellenőrzési_Rendszer)

Melyek azok a legfőbb vidékfejlesztési támogatások, melyek a gazdálkodók rendelkezésére állnak a 2014-2020 közötti tervezési időszakban?

Támogatások agrárgazdálkodóknak:

Beruházások (6000 STÉ fölötti gazdaságméret és bevétel):

- Vízgazdálkodási célú beruházások: vízkár-elhárítás, víz-visszatartás, melioráció, öntözés hatékonyságának javítása, öntözésfejlesztés. Támogatási mértékek: 30-50% (kollektív: +10%) Nagyságrend: max. 500 Mkracár/ projekt (kollektív: min. 50 Mkracár-tól)*
- Állattenyésztés: technológiafejlesztés, erőforrás-hatékonyságot javító berendezés, trágyatárolás – közös is, Támogatási mértékek: 30-50% (kollektív: +10%) Nagyságrend: max. 500 Mkracár / projekt (kollektív: max. 1 Mrd kracár)*
- Kertészet: technológiafejlesztés, erőforrás-hatékonyságot javító beruházás, termékfeldolgozás Támogatási mértékek: 30-50% (kollektív: +10%) Nagyságrend: max. 500 Mkracár / projekt (kollektív: max. 1 Mrd kracár)*
- Kis méretű szántóföldi terménytároló és szárító létesítése és korszerűsítése (dohányágazat is) Támogatási mértékek: 40-50% (kollektív: +10%) Nagyságrend: max. 200 Mkracár/ projekt (kollektív: max. 1 Mrd kracár)*
- Kockázat-megelőző beruházások (jégháló, talajgenerátor, stb.). Támogatási mértékek: 50-80% (kollektív: +10%) Nagyságrend: max. 500 Mkracár/ projekt*
- Agrár-innovációs csoport közös projekt beruházásai (pilote) Nagyságrend: max. 300-500 Mkracár/ projekt (min. 5-15+ termelő tag) + Kis gazdálkodók számára (3000-6000 STÉ között): átalány fejlesztési támogatás 5 éves FEJLŐDŐ üzleti terv megvalósítására, legalább két részletben (összesen: 15 000 EURO/5év)*

*Kertészeti támogatások: Tervezett keret: 220 millió euró, mintegy 70 milliárd kracár (csak a kertészeti ágazat, de akár öntözésfejlesztési, élelmiszeripari és kockázatmegelőző beruházásokon keresztül is). Az intézkedés a 17. cikk: Beruházás tárgyi eszközökbe
Az intézkedések alatti szint az alintézkedések szintje.*

• Kertészet esetén: Mezőgazdasági üzemek beruházásainak támogatása

Az alintézkedések alatti szint a műveletek szintje:

- Kertészet versenyképességének javítása*
- Az energiafelhasználás hatékonyságának javítása a kertészeti ágazatokban*
- Fiatal Gazdálkodók kertészeti technológia- és eszközfejlesztése*

Kertészet versenyképességének javítása:

Három fő célterület:

- *Új, építéssel járó kertészeti technológia: fedett termesztő-berendezések, hűtőházak, tárolók, manipulálók, kapcsolódó beépített technológia és egyéb üzemi létesítmények*
- *Építéssel nem járó kertészeti eszköz beszerzés: erő- és munkagépek, a post-harvest tevékenység eszközei*
- *Ültetvénytelepítés és -korszerűsítés: új ültetvények telepítése, meglévő ültetvények felújítása, korszerűsítése, fajtaváltás, művelésmód-váltás*

Kiemelt figyelem: Foglalkoztatottság fenntartása és növelése, innovatív technológiák előtérbe helyezése, minimális üzemméret kertészetből történő elérése. Fiatal gazdák esetében nagyobb támogatási elkülönített keret és nagyobb támogatási intenzitás. Támogatási formák: Tőkejuttatás, kamattámogatás, kedvezményes hitel, kezességvállalás.

Az energiafelhasználás hatékonyságának javítása a kertészeti ágazatokban:

Három fő célterület:

- *Erőforrás-hatékonyság javítás: épületenergetikai, épületgépészeti felújítás, technológiai korszerűsítése, megújuló energiaforrást biztosító technológiák beszerzése és korszerűsítése (kivéve a geotermikus energiaellátásra irányuló technológiákat)*
- *Geotermikus energiaellátás: termálkút beruházások, használt termálvíz kezelését szolgáló technológiák beszerzése; elhelyezését, visszasajtolást szolgáló beruházások*
- *Geotermikus energiaellátás berendezéseinek korszerűsítése*

Kiemelt figyelem: Életképes, fenntartható projektek támogatása; foglalkoztatottság növelése, innovatív technológiák előtérbe helyezése, minimális üzemméret kertészetből történő elérése
Támogatási formák: Tőkejuttatás, kamattámogatás, kedvezményes hitel, kezességvállalás

A szőlészet és borászat támogatási lehetőségei:

A borászat versenyképességének javítása külön jogcím:

- *2014-2020 között 20 milliárd krajcár elkülönített forrás, így nem kell a teljes élelmiszeriparral versenyezni.*
- *A beruházás versengő pályázatos: a benyújtandó pályázat, különösen üzleti terv egészének értékelése alapján rangsorolva kerül felállításra a ponthatár.*
- *Támogatási irányok: – hozzáadott érték növelése, kapacitásbővítés (az értékelés fókusza: versenyképességi cél); – erőforrás-hatékonyság javítása (az értékelés fókusza: környezeti és klíma célok); – vegyes célú/tartalmú beruházás*
- *Közös beruházások előnyt élveznek (pl. palackozó, hűtő, disztribúció, stb.)*

• *Elismerhető költségek:* – borászati technológiai beruházások; – a technológiai célokat közvetlenül szolgáló építési munkák (de: ingatlanvásárlás NEM); – informatika, know-how; – járulékos költségek (tervezés, engedélyezés, stb.)

Fiatal Gazda Tematikus Alprogram (FIG):

Cél: Fiatal és képzett mezőgazdasági szakemberek számára lehetőség biztosítása új mezőgazdasági vállalkozás létrehozására. *Keretösszeg:* 122 millió euró *Jogosultsági feltételek:*

- a pályázat benyújtásakor 40 évesnél nem idősebb természetes személy;

- első alkalommal kezd a gazdálkodásba;
- legalább 6000, de legfeljebb 25 000 STÉ értékű termelési potenciállal kizárólagosan rendelkezik (pl. termőföld esetében földhasználati bejelentés);
- a pályázat benyújtásától számított 6 hónapnál nem régebben mezőgazdasági egyéni vállalkozói regisztrációt kezdeményezett az illetékes hatóságnál;
- gazdasági tevékenysége fejlesztésére megalapozott, fenntartható üzleti tervet nyújt be;
- elismert mezőgazdasági jellegű szakismerettel rendelkezik.

Támogatás mértéke: legfeljebb 40.000 eurónak megfelelő forint összeg, két részletben 75% + legkorábban 36 hónap elteltével, 25% *Felhasználása:* az üzleti terv megvalósításával szorosan összefüggő költségek, kivéve személygépjármű vásárlása, festmény vásárlása, termőföld vásárlása (kivéve a termőföldön lévő felépítmény pl. ültetvény. Ebben az esetben a termőföld árát és az ültetvény árát az adásvételi szerződésben el kell különíteni egymástól).

Fiatal gazdák beruházás támogatási kedvezményei:

Mezőgazdasági beruházási támogatások esetén (pl. kertészet, állattenyésztés, öntözésfejlesztés) külön 130 millió eurós forráskeret fiatal gazdák számára. Az a pályázó, aki a benyújtás időpontjában:

- 41. életévét még nem töltötte be,
- nem régebben, mint öt éve gazdálkodik, az a tervezetten 50%-os alaptámogatási intenzitás mellett +10% többlettámogatási intenzitásban részesül, függetlenül az előző vagy mostani időszak FIG induló támogatás elnyerésétől. Tervezetten lehet mikrohitellel kombinálva vagy “hozott hitelhez” kamattámogatás egybeszámítása is (kivéve a FIG induló támogatást).

Rövid Ellátási Lánc tematikus alprogram:

Cél: közös piacra jutás megszervezése, előnyeinek együttes kihasználása, pl. közétkeztetés, fizikai piac, e-kereskedelem, vendéglátás, stb. *Rövid lánc:* max. 1 közvetítő szereplő, (de leginkább közvetlen csoportos) *Szereplők (= REL Együttműködés tagok):* KONZORCIUM -

Mezőgazdasági mikro- vagy kisvállalkozások (min. 5) - REL Szervező (referenciával rendelkező non-profit szervezet)

Tevékenységek:

- *Képzés (kötelező és a tagok által választott)*
- *Szaktanácsadás (kötelező és a tagok által választott)*
- *Közös /egyéni piacra jutási beruházások*

Támogatás menete – 2 fordulós pályázat és összesen max. 3 év projekt-idő: - Együttműködés megalakítása / Üzleti terv kialakítása (benne: közös és egyéni fejlesztési tervek, elemek) - Megvalósítás: piacra jutás megszervezése/felépítése (szervező) + a piacra jutást célzó beruházások (közös és egyedi)

Élelmiszer-feldolgozás és minőségi rendszerek:

*Jogosultak: Élelmiszer-feldolgozó mikro- és kisvállalkozások (középvállalkozások: GINOP!)
Mezőgazdasági vállalkozások és csoportosulásai (minden vállalkozás méret)*

Témakörök (műveletek):

- *Hozzáadott érték növelése (bevétel)*
- *Erőforrás-hatékonyságot javító beruházások (kiadás)*
- *Borászati beruházások (hozzáadott érték és/vagy hatékonyságnövelés)*
- *REL csoportok tagjainak beruházásai*
- *Agrár-innovációs együttműködő OCS-k projekt-beruházásai (pilote)*

Környezet, erdő és gazdálkodás:

- *Agrár-környezetgazdálkodási többlet-vállalások*
- *Genetikai erőforrások megőrzése és javítása*
- *Ökológiai gazdálkodás (átállási és fenntartási)*
- *NATURA 2000 kifizetések*
- *Kompenzációs kifizetések természeti és egyéb sajátos hátrányokkal küzdő térségekben.*
- *Együttműködésben megvalósuló, fenntarthatóságot célzó tájgazdálkodás, terület- és tájhasználat váltás ösztönzése és megvalósítása. Erdők esetében: egységköltség alapú fejlesztések, pl: erdősítés, fásítás, agrárerdészeti rendszerek, erdőpotenciál károsodás (megelőzése és helyreállítása) stb. Intenzitás: max. 50%, (kollektív: +10%) Fialtal erdők állománynevelése (egységköltség-alapú). Erdő telepítése esetén első időszakban (két év) lehet területalapú támogatást igényelni.*

Vidéki térségek eszközei:

Jogosultak: Vidéki térségek = mint az előző programban (falvak + városok 10 000 lakosig)

Eszközök:

1) Diverzifikáció (on-farm): mezőgazdasági termelő által nem mezőgazdasági tevékenység kezdése. Jellemzően turisztikai vagy kézműves tevékenység, de bármi más, pl. helyi szolgáltatás is lehet. Átalány-költség (egyszerűsített): 15 000 €/5 év - üzleti terv alapján.

2) Nem mezőgazdasági tevékenység folytatása (kézműves, turisztika, stb.) Hagyományos beruházási projekt (számlás) mikro/kisvállalkozás: 50% támogatás.

3) Együttműködési: Kis gazdasági szereplők közös projektjei/fejlesztései. A közös beruházás és az együttműködés költségei – pl. piacra jutáshoz közös hűtőpult.

*4) Együttműködési: Szolidáris gazdálkodás és közösség által támogatott mezőgazdaság
Összeg: max. 8 (együttműk.) + max. 25 Mkracár (beruházás).*

5) Vidéki területek kis infrastrukturális fejlesztései: ami nem önkormányzati vagy állami alapfeladatot lát el, de ahhoz kapcsolódhat, Pl. főzőkonyha fejlesztés falvakban, külterületi utak karbantartó gépei, stb. Változás: új épület NEM, költségtakarékosság IGEN!

6) Helyi alapszolgáltatások fejlesztései ami nem önkormányzati vagy állami alapfeladat ellátás, de azt kiegészítheti. Pl. falugondnoki autó (ha nincs vagy 7 évnél idősebb), eszköz, „Jelenlét program”, Támogatás max: 100%; támogatási összeg: 12-300 Mkracár

7) LEADER (4 művelet)

- helyi fejlesztési stratégiák készítése;*
- helyi stratégiák megvalósítása (helyi pályáztatás);*
- Együttműködések;*
- szervezés és működés (feladat-finanszírozás)*

Támogatás: 50-100%, támogatási összeg max.: 20 Mkracár / projekt

Csak mikro- és kisvállalkozások részére elérhető!

A Helyi Akciócsoport (LEADER Egyesület) működési finanszírozása egyszerűsített lesz, átalány módon (= rész-hozzájárulás) + dolgozhat „kifelé” is = helyi fejlesztési „ügynökség”.

(Forrás: www2.u-szeged.hu/irsi/docs/Kis_Miklos.pdf)

ÖNÁLLÓ FELADAT

1. FELADAT: TEGYÜK FEL, HOGY ÖNHÖZ, MINT AZ AGRÁRINFORMÁCIÓS RENDSZEREK SZAKÉRTŐJÉHEZ FORDUL EGY GAZDÁLKODÓ, AKI SZŐLŐ TERMESZTÉSSEL ÉS BORÁSZATTAL FOGLALKOZIK. RENDSZERES ÉS FRISS INFORMÁCIÓKRA VAN SZÜKSÉGE A SZŐLŐ ÉS BORÁGAZAT HELYZETÉRŐL, A PIACON KIALAKULT FELVÁSÁRLÁSI ÉS PIACI HAZAI ÉS EU-S ÁRAKRÓL, A FELVÁSÁROLT MENNYISÉGEKRŐL. SEGÍTSEN NEKI, HOGY MELY AGRÁRINFORMÁCIÓS RENDSZER INTERNETES FELÜLETÉN TUD NAPRAKÉSZ INFORMÁCIÓT KAPNI AZ ŐT ÉRDEKLŐ KÉRDÉSEKRE!
2. FELADAT: TEGYÜK FEL, HOGY ÖNHÖZ, MINT PÁLYÁZATI SZAKÉRTŐJÉHEZ FORDUL EGY GAZDÁLKODÓ, AKINEK VAN 3 MILLIÓ KRAJCÁR TŐKÉJE, 200 HEKTÁR FÖLDJE, ÉS 50 TEJELŐ SZARVASMARHÁJA. MILYEN TANÁCSOT TUDNA ADNI A PÁLYÁZATI LEHETŐSÉGEIRŐL? ÍRJA ÖSSZE, HOGY MILYEN INFORMÁCIÓKAT KÉRDEZNE MEG AZ ILLETŐTŐL, AHHOZ, HOGY MEGFELELŐ TANÁCSOT TUDJON ADNI! VÁZOLJON FEL NEKI TÖBB LEHETSÉGES ALTERNATÍVÁT A LEENDŐ GAZDÁLKODÁSÁRA VONATKOZÓAN: AZ ISMERTETÉSNÉL TÉRJEN KI AZ ELNYERHETŐ FORRÁSOKRA, A PIACI LEHETŐSÉGEKRE, A VERSENYTÁRSAKRA, A SZABÁLYOZÓ RENDSZERRE!